

Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer Byens kulturlandskap

Forord

Byvåpen fra interiør i jernbanerestauranten 1920. "Hammers Vaaben var en Urhane med udslagne Vinger udi Toppen paa et Fure Træ" er omtalt i Hamarkroniken fra omkring 1550. Byvåpenet er tegnet av Andreas Bloch og vedtatt i Hamar bystyre i 1896.

I Kommuneplanens arealdel Hamar for 2005 – 2016, vedtatt 6.4.2005, heter det at det skal utarbeides en Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer. Denne Kommunedelplanen skal supplere Bevaringsplan for Hamar fra 1989, Kommuneplanens arealdel, andre kommunedelplaner og reguleringsplaner. Planen tar for seg byen innenfor byvekstgrensen fastsatt i kommuneplanen, men ved senere revisjon skal den omfatte hele kommunen.

Planen skal være et styringsdokument og et redskap til hjelp for saksbehandlere. Den skal formidle kunnskap om Hamars historie,

kulturminner og kulturmiljøer.

Planen skal legge til rette for utvikling i byen på en slik måte at det ikke er utbygges kortsiktige interesser som skal vinne fram, planen skal legge til rette for utvikling på en måte som tar ansvar for felles interesser for forvaltning av historiske bygninger og bylandskap.

Det vil alltid være ulike oppfatninger om vern og verneverdier, og debatt øker bevisstheten om vår bygningsarv. Vern skal ikke hindre utvikling, men sørge for at vi får en heldigere utvikling, som tar vare på byens identitet og egenart.

Innholdsfortegnelse

1.	Sammendrag	4	17.	Østbyen	27
2.	Innledning	5	18.	Nedre Storhamar	29
	Mål	5	19.	Briskebyen	31
	Avgrensning	5	20.	Børstad	32
	Organisering	5	21.	Disen	33
3.	Kulturminner	6	22.	Lille-Ajer	34
	Begrepene kulturminner og kulturmiljøer	6	23.	Strandvegen	35
4.	Slik ble Hamar by til	7	24.	Trekanten. Verksted -og Godsområdet	36
5.	Hamars særtrekk	10	25.	Espern	38
6.	Hamars bygningshistorie	12	26.	Hvitveisen borettslag, Orion, Sirius og Oluf Melvolds gate	39
7.	Regulert til bevaring	15	27.	Solvang	40
8.	SEFRAK	15	28.	Dalsløkka	41
9.	Vernekriterier	15	29.	Snekkerstufeltet	42
10.	Verneklasser	18	30.	Prestrud	43
11.	Sentrum.		31.	Gul liste	44
	Det urbane kulturlandskap	18	32.	Kommunedelplan. Bestemmelser	45
12.	Verneverdige områder og enkeltbygg	21			
13.	Sentrum	21			
14.	Vestbyen	22			
15.	Sagatun med Sangenområdet	23			
16.	Holset, Holsetgata og Rollsløkka	25			

1. Sammendrag

Lokale kulturminner har verdi som kilder til kunnskap, opplevelse og bruksverdi.

Bevissthet og kunnskap om historiske minner er grunnlag for lokal identitet. Slik kunnskap er med på å skape trivsel og tilhørighet blant dem som bor i Hamar. Den er viktig for å sikre stabilitet og kontinuitet i omgivelsene, og på denne måten bidrar kunnskapen til å skape forutsigbarhet når det gjelder å ta vare på de ressursene som det historiske kulturlandskap og kulturminnene representerer.

Kulturminner og kulturmiljøer har dessuten egenverdi og bør forvaltes med bevissthet og respekt, ikke minst av hensyn til kommende slekter.

Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer beskriver og definerer kriterier for fastsettelse av kulturminner som er tilknyttet Hamars byplan og bygningshistorie. Parker, plasser og brygger er tatt med i begrenset omfang, men er viktige bevaringsobjekter for byen.

Middelalderkaupangen og den middelalderske bygrunnen samt pilgrimsleden er ikke spesielt omtalt eller gitt egne bestemmelser her.

Planen gir en beskrivelse av verneverdige områder og enkeltbygg. Verneområdene er gitt verneklasse 1, 2 og 3, hvor 1 har høyest verdi.

I og utenfor verneklasseområdene er bevaringsverdige enkeltobjekter merket med gult (se vedlegg Gul liste).

Mange hus i Hamar er SEFRAK-registrert, og mange av disse har høy bevaringsverdi. I arbeidet med denne planen er det ikke gjort en fullstendig gjennomgang av alle SEFRAK registrerte hus. Det er derfor enkeltobjekter innenfor plangrensen som sikkert er bevaringsverdige og skulle vært oppført på gul liste. Disse skulle vært merket på kartet og må behandles som bevaringsverdig på lik linje med andre listeførte. Dette bør gjennomføres ved neste revisjon.

Kommunedelplanen består av et kart i målestokk 1:7500, en illustrasjonsplan og denne beskrivelsen med bestemmelser. Gul liste er et vedlegg til denne planen. (Om Gul liste se pkt 31).

I denne beskrivelsen er det lagt inn mindre kartutsnitt for områdebeskrivelse og beskrivelse av enkeltobjekter og utfordringer.

Utvelgelse av områder og enkeltobjekter er å regne som et minimum, da det til enhver tid vil foregå en vurderings- og prioriteringsprosess.

Kulturminner må ha en løpende vurdering i forhold til nødvendig juridisk vern gjennom regulering på grunnlag av denne kommunedelplanen og annen kjent kunnskap. Kommunedelplanen for kulturminner og kulturmiljøer gjenspeiles i Hamar kommunes kommuneplan 2011-2022.

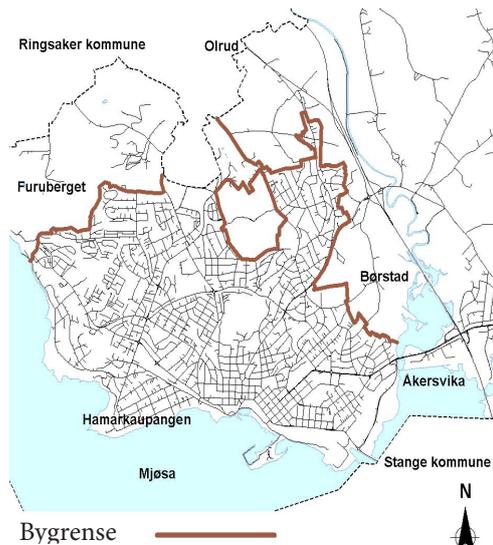
Forutsigbarhet og egenverdi

Verneklasser og "Gul liste"

2. Innledning

Mål

Hamar kommune har som mål ”å bevare kulturminner som er av lokal, regional og nasjonal betydning”, heter det i Kommuneplanens arealdel, Hamar 2005-2016.

Avgrensning

Kommunedelplanen for kulturminner og kulturmiljø er avgrenset til området innenfor byvekstgrensen, jfr Kommuneplanen 2005 – 2016, arealdelen. Som det fremgår av kartet, dreier denne planen seg om de mer urbane deler av kommunen. Det er en intensjon å utvide planen til å omfatte hele kommunen. Planen er i stor grad fokusert på historiske bygninger og bylandskap, mindre i omfang på historisk tekniske anlegg som f.eks. broer, brygger, veger, trafoer m.m. Heller ikke er store grøntområder omtalt her, som Hamar park, Ankerskogen og Klukhagan, selv om de har betydelig bevaringsverdi.

Organisering

Hamar kommune ved Plan og utvikling/ Arealplan har utarbeidet planen. Anne Marie Stenmark har vært prosjektleder. Signy Paalhaugen har deltatt i prosjektet. Miriam Bøe har hatt layout i Adobe Indesign.

NIKU ble innledningsvis engasjert og utarbeidet et foreløpig arbeidsnotat som Hamar kommune har bearbeidet og slutført.

Prosjektets ressursgruppe har hatt som mandat å sikre kommunedelplanens faglige innhold.

Ressursgruppen har bestått av følgende medlemmer:

Elisabeth Seip, Hedmark fylkeskommune

Magne Kvam, Hedmark fylkeskommune

Tor Sæther, Stiftelsen Domkirkeodden

Ragnar Pedersen, Stiftelsen

Domkirkeodden

Bjørn Bækkelund,

Fortidsminneforeningen

I tillegg har Hanne Lystad, som lokalkjent guide, ledet befaringer i sentrum og ulike bydeler, og latt sin kunnskap om byens kulturlandskap komme prosjektet til gode.

Offentlig ettersyn fant sted i perioden 27.5.2009 - 1.10.2009.

Kommuneutviklingskomiteen har gjennomgått og vurdert planforslaget våren 2011, etter offentlig ettersyn, og før formannskapetets sluttbehandling 23.8.2011.

Kommunestyret vedtok planen den 31.8.2011.

3. Kulturminner

Begrepene kulturminner og kulturmiljøer

Begrepene *kulturminner* og *kulturmiljøer* er definert i Lov om kulturminner (kml.)§ 2:

Med *kulturminne* menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder også lokaliteter som det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Kulturmiljø omfatter våre fysiske omgivelser hvor kulturminner inngår som en del av en større helhet eller sammenheng.

I Norge er det to lover som hjemler miligheter til å gi juridisk vern; fredning og reguleringsmessig vern.

Kulturminneloven

Med hjemmel i kulturminneloven kan Riksantikvaren frede kulturminner. Fredning er der sterkeste vern og innebærer et strengt rive-, fjernings- og endringsforbud.

Automatisk fredede kulturminner er:

- Arkeologiske levninger fra før reformasjonen i 1537
- Samiske kulturminner eldre enn 100 år
- Bygninger eldre enn 1650
- Skipsfunn eldre enn 100 år
- Kirker som er listeført av Riksantikvaren

Det finnes en rekke kulturminner som er automatisk fredet innenfor og i umiddelbar nærhet av planområdet:

- Hamarkaupangen
- Gravrøys på Tjuvholmen
- Felt med rydningsrøys ved Børstad ungdomsskole
- Gravfelt ved Børstad ungdomsskole
- Bosetningsområde ved Børstad ungdomsskole
- Gravhaug ved Tommelstad gård, vest for Furnesvegen
- Gravhaug på Fribeten

Kulturminneloven gir anledning til å frede yngre bygninger. Det kalles vedtaksfredning og krever en omfattende prosess.

Vedtaksfredet innenfor planområdet er:

- 11 bygninger på Domkirkeodden
- 4 bygninger, allé og bautastein på den historiske Sagatun folkehøyskole
- Villa Riise med hage og tennisanlegg
- Jernbanerestauranten (eksteriør og interiør)
- Oustad bensinstasjon og mekaniske verksted
- Hamar domkirke

Landsverneplaner er de siste årene gjennomført av ulike statlige etater. Til nå er følgende objekter innen planområdet gitt slikt vernet :

- Ridehuset (1901) (Landsverneplan for Forsvaret)
- Rørosbanens lokstall (1910) (Nasjonal verneplan for kulturminner ved jernbanen, Jernbanelinjen)
- Dovrebanens ringstall m/ svingskive(1916/24) (Nasjonal verneplan for kulturminner ved jernbanen, Jernbanelinjen)
- Høgskolen i Hedmark, hovedbygget(1921) (Kunnskapsdepartementet)
- Hamar fengsel(1864) (Justisdepartementet)

Frednings saker under vurdering/arbeid:

- Jernbanestasjonen.
- Hamar krematorium
- Skappels gate 2
- Basarbygningen
- Strandstuen
- Riksantikvaren har også ved flere anledninger fremhevet at Hamars historiske byplan (kvadraturen) er av nasjonal verneverdi
- Festiviteten, deler av interiør
- Jernbanelinjen

Plan- og bygningsloven

Reguleringsmessig vern er det kommunene som vedtar. I ny plan- og bygningslov (2009) er begrepet spesialområde bevaring byttet ut med hensynsoner i tillegg til bruksformålet i planen og innebærer generelt et endrings- og rivingsforbud.

4. Slik ble Hamar by til

Kart fra 1772. Nord er mot høyre.

Navn

Navnet Hamar kommer fra gammelnorsk, en "hamarr" er en bratt fjellknaus. Geitryggen er en hamarr. Naturformasjonen ga navnet til gården Hamar, kaupangens grunn og senere havnebyen ved Gammelhusbukta. Byen Hamar er fortsatt preget av slike kalkfjellsrygger, knauser og skjær. Kalkfuruslogen på disse må vernes for framtidige inngrep.

Hamar "før byen"

Området har en lang og rik kulturhistorie, konsentrert om Åker og Hamarkaupangen med Domkirkeodden. Av 8 norske byer som kan dateres til middelalderen, er Hamarkaupangen den eneste i innlandet. Maktsenteret i distriktet ble forskjøvet fra Åker til Hamarkaupangen rundt år 1000. Dette ble et viktig administrativt sentrum i innlandet, både for kirke og konge. Her var det bispesete med domkirke og skole, borganlegg, klostre og hospital med egen kirke.

Etter reformasjonen i 1537 ble Hamars funksjon som administrativt sentrum svekket. Ruinene etter domkirken, bispeborgen og korskirken er fortsatt synlige, mens restene av katedralskolen og kaupangen er skjult under plener og ubebygde jorder.

Storgårdene omkring dagens tettbebyggelse vitner om høy alder og et ressursrikt landbruk. Innenfor den første byplanens areal lå det 5 husmannsplasser under Storhamar og Holset: Strandplassene Strandstuen og Gammelhuset, plassene Høiensal, Holsetengen og Bakken. Strandstuen er flyttet opp til nåværende adresse Kirkegata 11, Kirsten Flagstads minnesamling.

1848. Byen blir vedtatt opprettet

De fleste andre eldre norske byer har vokst frem gradvis gjennom historien. Hamar derimot ble opprettet ved lov i 1848.

Kart fra 1820. Kartet viser det åpne landskapet med tydelige kalkfjellsrygger, mange er bevokst med gammel kalkfuruskog og må vernes for framtidig ingrep.

I 1824 hadde økonomiprofessor Gregers Fougner Lundh på oppdrag av Stortinget anbefalt Tallodden (Martodden) som velegnet for en ny by. "Den nye By skal bære Navn af Carlshammer", Carl til minne om den regjerende kongen, hammer knyttet forbindelsen til middelalderen. Men det ble likevel Lillehammer i 1827, der det var energi for industri i Mesnafallene.

På 1840-tallet utredet man mulighetene for en bedre forbindelse mellom Mjøsa og hovedstaden. Den nye Hamar by ble en havneby ved Gammelhusbukten. I nærområdet lå plassene Lillehagen/ Enerhaugen, Frydenlund, Nyborg, Fredly og Stenerstua (alle regulert til bevaring). Byplanen ble laget av kanaldirektør og ingeniørløytnant Røyem. Byplanen var en av de første som ble utarbeidet etter at det kom krav om reguleringsplaner i 1845. Bykvadraturen ble lagt inn i et naturgitt skrånende amfi, de tre langgatene følger strandlinjens bue.

1849. Kjøbstaden/byen Hamar blir grunnlagt

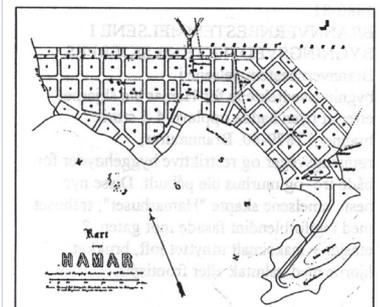
De første husene ble oppført i naboskapet til havneområdet. 1850-årene var preget av høy byggeaktivitet. Flere banker ble etablert, byens første store industribedrift, Hamar Bryggeri startet sin virksomhet. Mjøsa var hovedferdselsåren, båttrafikken økte. De første tiårene var preget av mange provisorier. Inntil Hamar Domkirke sto ferdig i 1866, var nærmeste kirke i Vang.

En midlertidig skole startet opp i 1852, men først i 1881 fikk byen en folkeskolebygning oppført for dette formålet. Hamar fikk sin Hamar offentlige Skole for den høiere Almendannelse, senere Hamar katedralskole, ved Vestre Torg i 1880, samme år som den direkte jernbaneforbindelsen Oslo - Hamar var et faktum.

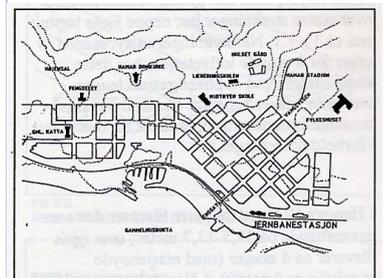
Den første jernbanestrekningen, Hamar - Grundset (Elverum), ble åpnet i 1862. Den første stasjonsbygningen, en trebygning i sveitserstil, var tegnet av arkitekt Georg Andreas Bull. 1860-årene var nedgangstider med liten byggeaktivitet. Likevel var det på denne tiden at Hamar ble etablert som skoleby. I 1864 opprettet Herman Anker og Olaus Arvesen landets første folkehøyskole på Sagatun. Denne folkehøyskolen kom i en periode til å bety mye for byen, selv om den fra starten av lå utenfor bygrensen. Hamar Stiftsseminarium (i dag Høgskolen i Hedmark avd Hamar) ble opprettet i 1867.

1878. Byutvidelse og ekspansjon Hamar blir jernbanebyen.

Mot slutten av 1870-årene var byens første byggefase avsluttet. Byen hadde nå skoler, kirke, fengsel, stasjon og hjørnestensbedrifter, som bryggeri og melkekondenseringsfabrikk. Flere av byens institusjonsbygg ble plassert strategisk på høydedragene

Ingloeyntnant Røyems Byplan 1848

Viktige bygg på høydedragene rundt kvartalsstrukturen;

- Hamar fengsel 1864
- Hamar domkirke 1866
- Lærerskolen 1867
- Gamle katedralskolen 1880
- Midtbyen skole 1881
- Fylkeshuset 1970

nord for Grønnegata (fengsel, kirke og folkeskole). Godt hjulpet av disse monumentalbyggene preger høydedragene fortsatt bylandskapet.

Byen vokste raskt, og i 1878 ble den første byutvidelsen vedtatt. Den omfattet det meste av Vestbyen og Sagatun, Ankerløkka, Holset og Østbyen. Reguleringen av de nye bydelene videreførte kvadraturen fra den første planen.

Det ble ikke noen stor byggeaktivitet i de nye områdene før i 1890-årene og da først og fremst langs Stangevegen og på Ankerløkka. På 1890-tallet var den unge byen i sterk ekspansjon. Hamar var ved siden av Kristiania og Sarpsborg, den raskest voksende by i landet i denne perioden.

Togforbindelsen Hamar - Trondheim over Røros kom i 1877 hadde stor betydning for byen. Strekningen Eidsvoll - Hamar var klar i 1880. Byens tyngdepunkt ble forskjøvet østover, og ved siden av den første stasjonsbygningen ble det bygget en ny og større. Nåværende stasjonsbygning er den tredje, oppført 1895-97.

Grensemerkene fra 1848 var av tre og er med tiden blitt borte. Grensen ved byutvidelsen i 1878 var imidlertid av stein og ca halvparten av de 24 steinene står fortsatt og er bevaringsverdige.

1900-30. Stagnasjonsperiode

Til tross for nedgangstider ble det i 1922 utlyst en byplankonkurranse for Hamar og tilstøtende områder i Vang og Furnes. Av de tre inviterte byplanekspertene vant arkitekt og professor Sverre Pedersen med forslaget "Sommerfugl". Pedersen presenterte en fast arkitektonisk komposisjon der bygninger og plasser var rytmisk innordnet i "virkningsfulle grupper" etter terrengforholdene. Pedersens forslag til utforming av Jernbaneparken ble realisert som byens gave til seg selv ved byjubileet i 1924. Hovedvegssystemet følger i stor grad Sverre Pedersens plan. For øvrig er lite av Sommerfuglplanen fulgt opp.

Varemessen på Ridehusets område i 1933 var en stor suksess og befestet Hamars stilling som "Opplandenes hovedstad". I 1935 ble sentrum rammet av en storbrann. Hele kvartalet mellom Østre Torg, Grønnegate, Sverres gate og Torggata ble berørt. I tillegg ble to gårder på motsatt side av Torggata berørt. Det var gamle gårder som brant, og gjenreisningen førte til modernisering og et helt nytt gatebilde i denne delen av sentrum.

Etterkrigstiden

En ny byutvidelse ble gjennomført i 1946. Store bynære områder i Vang og Furnes ble da innlemmet i byen: Storhamar, Martodden, Dalsløkka og Bondesvea, Mæhlumsløkka, Briskebyen og Rollsløkka, Disen og store deler av Børstad. Året etter ble også Prestrud og Ajer del av Hamar kommune.

Byjubileet i 1949 styrket de historiske bånd og byens identitet. Det var nå stor optimisme og sterk økonomisk vekst i byen.

Etterkrigstiden ble feltutbyggingens og drabantbyens tid. I Hamar var det Børstad som, fra 1950 - tallet av, først ble bygget ut på denne måten. Senere fulgte Hamar Vest, der vinnerutkastet "Revolver" fra en plankonkurranse i 1967 ble grunnlaget for utbyggingen.

Norsk Tipping AS flyttet fra Oslo til Hamar i juni 1975, og dette var den største enkelttilveksten i Hamars næringsliv dette tiåret. Selskapet etablerte seg i Jønsrudvegen 21. OL på Lillehammer i 1994 ble av stor betydning også for Hamar, som var vertsby for skøyteøvelsene lengdeløp, kunstløp og kortbaneløp. Debatten før OL satte fokus på miljø, og resultatet ble nye arkitektoniske løsninger og en sterkere vektlegging av miljøhensyn.

Både Vikingskipet med tilplantet buffersone, Nordlyshallen og deltakerlandsbyen Snekkerstufeltet kan bli fremtidens kulturminner på Hamar.

Grensestein fra 1878

Utsnitt av byplan, Sverre Pedersens fra 1924, ved stadion og fylkeshuset.

5. Hamars særtrekk

Hamar by har en rekke karakteristiske trekk som skaper referanser til byens historiske linje fram til i dag. Disse er med på å danne grunnlaget for det som er vår oppfatning av verneverdier.

Sentrale trekk i Hamars bylandskap

Landskapet.

De naturgitte forutsetninger er fortsatt tydelig tilstede i bylandskapet. Dette oppleves i terrengets stigende amfi, gjennom bysentrumskvadratur og i den opprinnelige strandlinjens bue repetert av langgatene Strandgata, Torggata, Grønnegata og jernbanesporet gjennom sentrum. Kvadraturens tverrgater gir fortsatt utsikt over Mjøslandskapet. Eldre bebyggelse forholder seg i stor grad til kalkfjellsrygger gjennom byen.

Kvartalstrukturen i sentrum binder sammen et blandet bygningsmiljø som det er en del av Hamars særtrekk i dag. I en bue utenom sentrumskvadraturen fra Briskebyen i øst til Nedre Storhamar i vest finnes villaer og hager, flere av høy kulturhistorisk verdi.

Furuberget, det gamle jordbrukslandskapet utenfor dagens byvekstgrense og Åkersvika er den ytre avgrensingen mot bylandskapets nyere bydeler. Byens fasade er vendt mot Mjøsa.

Sentrale historiske forhold i Hamar bys utvikling

Middelalderbyen

Hamar var i middelalderen et viktig sentrum i innlandet for kirke og kongemakt. Byen var bispesete fra 1153 fram til reformasjonen i 1537. Ruinene av domkirken og andre kirkelige institusjoner er kjent.

Bispegården er gravd ut og er en del av museet på Domkirkeodden. Kaupangsområdet er relativt lite undersøkt. Her ligger fortsatt store områder som inneholder viktig informasjon om byen. Riksantikvaren har avgrenset kulturminnet Hamarkaupangen etter de områdene der det er påvist spor etter middelalderbosetning, se kommunedelplankartet. Etter reformasjonen forsvant biskopen og de kirkelige institusjonene. I 1567, under sjuårskrigen, ble Hamar angrepet. Bispegården og domkirken ble ødelagt, og byen gikk til grunne. Selv om stedet ikke hadde byfunksjoner de siste 300 årene før etableringen av den nye byen i 1849, gir den eldre historien en ekstra dimensjon til byen i dag, med middelalderens byområde som et åpent parkmessig landskap og sine synlige bygningsrester.

Mjøsby

Vannvegen var den historiske hovedkommunikasjonen langs kysten og i innlandet. Mjøsa som kommunikasjonsåre har vært bestemmende for byens utforming. Båttrafikk på Mjøsa var viktig helt fram til 1950-tallet. I vår tid har fritidsbåtene overtatt. Havneforholdene mellom Tjuvholmen og Høiensalodden var forutsetningen for havnebyen Hamar. Strandsonen representerer i dag en mulighet for naturopplevelse og rekreasjon året rundt.

Landbrukets by

Hensynet til primærnæringene i innlandet lå i stor grad bak opprettelsen av det nye Hamar. Det var behov for en by i innlandet til å betjene landbruket i distriktet med handel og offentlige tjenester. Dette forutsatte modernisering av kommunikasjonsmidlene.

De første industribedriftene bearbeidet råvarer fra regionen. Vi fikk Hamar bryggeri, Melkekondenseringsfabrikken og Hamar slakteri, senere Ideal flatbrødfabrikk.

Mjøsgløtt fra Østre Torg

Garverivirksomhet og forløperen til Norrøna skofabrikk foreddet også en lokal råvare.

I 1885 hadde Hamar 5 garverier. Hamar Jernstøperi startet som ei smie som produserte redskaper. Jernbaneverkstedet har opp mot vår tid vært en hjørnestensbedrift i byen. Hamar fikk etter hvert også kornsilo, skogfrøverk, sagbladfabrikk og rektifikasjonsanlegg .

I byens første tiår var det forbindelse mellom havneområdet og Stortorget via en kanal opp mot Stortorgets fot. Senere kom Basarbygningen med kjøttvekt og mer hygieniske løsninger for lagring og omsetning av slakt og andre matvarer. Torghandelen pågikk året rundt. Basarbygningen fra 1895 er lav, men samtidig monumental i sitt uttrykk, og danner bakkvegg for scene og talestol ved de stor tradisjonelle anledninger i byen som bl a 1. og 17. mai.

Hensynet til dyrka mark gir Hamars bymessige områder en klar avslutningsprofil mot landbrukslandskapet.

Stiftsstad

Domkirkeodden med ruinene forteller historien om katolsk middelalder med bispesete, kirke, borganlegg og katedralskole. Da Hamar igjen ble stiftsstad med bispesete i 1864, var det en stor begivenhet. Domkirken ble reist på høyden over Stortorget utenfor det som var bygrensen den gangen, for i Røyems byplan var det nå Vestre torg som var kirketomten til byen. Kirken ble utradisjonelt orientert med tårn og hovedinngang mot syd og i hovedaksen over Stortorget mot havneområdet. Fra kirketrappen nyter en utsikt over hele Mjøsa og landet rundt. Basarbygningen ligger nederst i Kirkebakken og markerer fortsatt overgangen mellom torg og havneområde.

Storhamar kirke er bygd i 1975 og er en tidstypisk ”arbeidskirke”.

Skoleby

Samme år som Hamar ble stiftsstad, ble Sagatun folkehøyskole etablert. Ny-Sagatun videreførte virksomheten fra 1879. Hamar Seminar for lærerutdannelse ble vedtatt opprettet av Stortinget i 1866, og fikk egne lokaler på Holset i 1877. Hamar offentlige Skole for høiere Almendannelse startet i 1876 Hamar katedralskole, ved Vestre torg ble revet Januar 1974.

Midtbyen skole, barneskole bygget i 1881, ble lagt sentralt på byens ”høyeste” punkt og sier oss noe om vektlegging av skole og utdanning på den tiden. Tårnet på skolen var til å begynne med en del av brannstasjon.

Andre skoler som bidro til Hamars ry som skoleby var Hamar døveskole 1882 - 1936, Jernbaneskolen -1934, Hamar kommunale husmorskole 1917-1964 og før det en privat husmorskole fra 1880, Linderud handelsskole i eget bygg i 1938, Hamar kommunale handelsgymnasium i 1938, Yrkeskolen i 1955. Det var også urealiserte planer om etablering av skogsskole, landbruksskole og veterinærhøyskole på Hamar.

Jernbaneby

Jernbanen har preget Hamar nesten helt fra starten av. Trolig var forberedelsene til Hovedbanen Kristiania-Eidsvoll medvirkende årsak til vedtaket om å opprette byen. Med Grundsetbanen kom jernbanen til Hamar i 1862, Banestrekningen Hamar-Trondheim over Røros ble åpnet i 1877, Eidsvoll-Hamar i 1880 og Hamar-Tretten i 1894.

Jernbanebrygga, jernbanestasjonen og jernbanerestauranten var sentrale steder i byen, og jernbaneverkstedet på Espern en stor og viktig arbeidsplass helt til slutten av 1900-tallet. Mange jernbanefolk bodde i Briskebyen og på Ankerløkka.

Midtbyen skole bygget i 1881

Hamar stasjon 1896.
Tegnet av arkitekt Paul Due

De hadde sitt eget jernbanesamfunn og ellers mange ulike tilbud. Jernbanemuseets første samling fikk rom i den nye stasjonsbygningen i 1895. Siden flyttet Jernbanemuseet til Disen gård, hvor også Jernbaneskolen holdt til fram til 1934. Jernbanemuseet ble flyttet til Martodden i 1955-56.

Idrettsby

Hamar er også en idrettsby, i første rekke skøytebyen. Allerede på 1800-tallet var Hamar sentrum for skøytesporten i Norge. Også utlendinger kom til Hamar for å konkurrere på Mjøsisen. Etter flere provisoriske baner på fast land på slutten av 1800-tallet, fikk byen et skøytestadion på Holsetmyra i 1921. Siste sesong i bruk var 2010-2011. Det var produksjon av skøyter på Hamar. Bøssemaker O. M. Flagstad leverte lengdeløpsskøyter til omtrent alle store skøyteløpere på slutten av 1800-tallet.

Hamar idrettslag ble stiftet 1921. Hamar Idrettslags tennisgruppe ble etablert i 1903, Hamar kvinnelige roklubb med eget klubbhus i 1937 på Tjuvholmen,

Briskeby gressbane for fotball ble anlagt i 1936.

Hamarhallen, i tilknytning til Utstillingsplassen, var byens første store idrettshall, den gang den nest største hallen i landet, etter messehallen på Sjølyst. Bygningen fremsto som et landemerke.

Også den nyere idrettshistorien står sterkt på Hamar, representert ved OL-anleggene fra 1994, i første rekke Vikingskipet, Nordlyshallen og Snekkerstufeltet, som var medielandsby. Både OL-historien og de spesielle kvalitetene disse anleggene har, gir dem et potensial som mulige fremtidens kulturminner. Det er dermed grunn til å være varsom med endringer av disse anleggene.

Handelsby

Akkurat som handel, marked og kaupang hadde vært opprinnelsen til gamle Hamar, var det landsdelen som krevde en permanent markedsplass og et kommersielt sentrum i 1848. Hamar Handelsforening ble stiftet i 1854.

6. Hamars bygningshistorie

Husmannsplasser

En bevart husmannsplass innen kvadraturen i Sentrum og Østbyen er Strandstuen, i sin tid flyttet opp fra strandsonen til Kirkebakken. Det finnes også bevarte husmannsplasser i nyere bydeler. Disse er regulert til bevaring; Lillehagen, Enerhaugvegen 1903, Fredly (Bellevue) 1903, Frydenlund 1903, Nyborg og Stenerstua.

Landbruksbebyggelse, tilflyttede hus.

Mange av husene i nye Hamar var gjenbrukshus fra bygdene omkring. De var laftet og fikk etter hvert trepanel eller teglforblending med eller uten puss. Der hvor bygningene opprinnelig hadde saltak, ble det tilpassinger på hjørnene som følge av at de skulle kuttes i 45 grader. Bondegårdene, steingjerdene og gamle vegger som ligger innenfor byvekstgrensen forteller historie og gir dimensjon til kulturarven.

Snekkersveen, Østregate 81 fra 1880. Opprinnelig plass under Disen gård, senere påbygd for å huse representanter fra byens arbeiderbefolkning.

Torggata 36 fra 1880

Håkons gate 42a fra 1894

Villa Fagervik, Østregate 72 fra 1880. Eiendommen strakte seg opprinnelig helt ned til strandå øst for Tjuvholmen.

Torggata 32 fra 1899

Vangsvegen 43. Typisk jugenddør fra 1919

Hamarhuset

En tidlig lokal bygningstype. Den har to etasjer, ofte med lav knevegg med eller uten små vinduer på loftet, brukket hjørne og saltak som valmes mot hjørnet, med eller uten frontispis. Hamarhuset er teglforblendet mot gaten, pusset og med enkel markering av etasjeskiller og vindusomramming.

Sveitserstil 1840 - 1920

Sveitserstilen kom til Hamar på 1860-tallet. Trolig var det den eldste jernbanestasjonen, oppført i 1862, som hadde det første sveitsertaket med stort takutstikk. Tre år senere sto bygningene på Sagatun fylkehøyskole ferdig. Den nye stilen slo fort igjennom og kom til å prege de nye bydelene, i første rekke i Østbyen, Vestbyen og langs Storhamargata. Ofte ble sveitserstilen lagt til på eldre hus i form av nytt tak eller verandautbygg. Stilarten er rik på detaljer og passet godt for trehus. Byggestilen er sammenfallende med en aktiv fase i byens utvikling.

Historisme 1850 – 1910

I 1890-årene ble det bygget mye på Hamar. Det karakteristiske for denne tiden er en nytolkning av kjente historiske stilepoker og mer kjente former som gotikk, renessanse og barokk. Perioden blir derfor kalt historisme, og murhusarkitekturen er dominerende. Bruk av puss og tegl i fasaden, høye spir og fremskutte gavler gir bygningene karakter. Et eksempel er "Granerudgården", Torggata 32 fra 1900.

Jugend 1890 – 1920

Ved århundreskiftet stilnet byggeaktiviteten på Hamar, som i resten av landet, derfor finnes det ikke mange større byggverk i jugendstil, den nye stilretningen. Jugend kjennetegnes bl a med valmede mansardtakk, tak med svai mot gesims, karnapp og balkonger, dekorative elementer og småruter i øverste vindusramme.

Stilen var et bevisst forsøk på å skape en ny syntese av alle kunstarter, men frigjort fra stilkopiering.

”Det nye Norge” 1905 – 1930

Da byggeaktiviteten tok seg opp igjen omkring 1912, hadde det skjedd et markant skifte i stilretning. Den tydelige ornamentikken ble forlatt til fordel for uttrykk hentet fra eldre norsk arkitektur, ofte med et markant preg av barokk. Stilretningen kalles gjerne nasjonalromantisk nybarokk. Flere store villaer på Holset, Sagatun og i Østbyen er fra denne perioden.

Funksjonalismen 1920 - 1940

På 1920-tallet hadde funksjonalismen kommet til Norge. Hamar har mange bygninger med arkitektoniske kvaliteter fra denne perioden. Stilarten preges av hus med flate tak og vinduer mot hjørnene. Funksjonalismen var i 1930-årene symbol for en lys og håpefull verden. Arkitektene Finn Poppe og Rolf Prag etablerte begge kontor på Hamar og satte preg på byen med sine moderne bygninger. Prag tegnet bl.a. Hamar krematorium, Linderud handelsskole i Storhamargate og en rekke eneboliger. ”Villa Riise”, ble tegnet av Osloarkitektene Korsmo & Aasland i 1934. Det var den første bygningen fra 1900 - tallet som ble fredet i Norge.

Etterkrigstidens modernisme

Husene som ble bygget etter 2. verdenskrig, var gjerne svært enkle i utformingen. Bebyggelsen på Børstad og Disen hageby er eksempler på dette. En gruppe bygninger fortjener spesiell oppmerksomhet; atriumshusene. Det er ikke mange atriumshus i Norge, de fleste finnes i Oslo-området og på Hamar. Atriumshusene på Hamar knytter seg til et arkitektkontoret Arkitim, Hamar. De tre boliggruppene, i Furubergvegen 17-29, i Oluf Melvolds gate 32-46 på Børstad og i Tommelstadvegen 2-20 på Mæhlumsløkka har alle høy arkitektonisk kvalitet.

På 1980-tallet vokste postmodernismen frem som en reaksjon på den rene modernismen. Tidligere stilepokers detaljer ble hentet frem og brukt på nye måter. Sverres gate 54 er et eksempel på hvordan postmodernismen kunne få en lokal tilpasning.

St Olavs gate 73 fra 1915. Tegnet av Chr. Evensen

Olav myntmesters gate 54 fra 1939. Tegnet av Rolf Prag

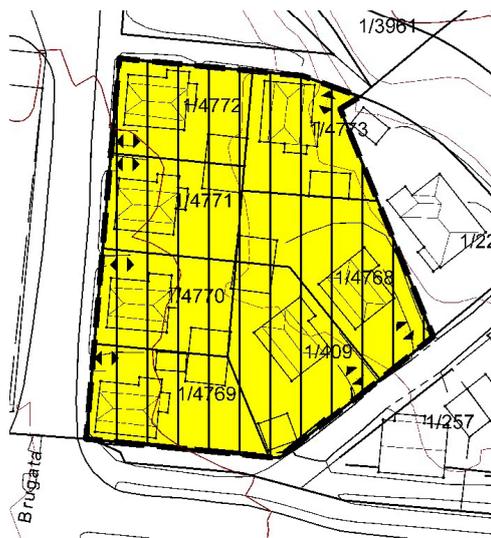
Mats Pedersens gate 12 fra 1972. Tegnet av Arkitim

Sverres gate 54 fra 1987. Tegnet av ark. Kai B. Slagsvold Hekne

7. Regulert til bevaring

Utsnitt av en reguleringsplan, eksempel på område som er regulert til bevaring. Etter ny PBL Hensynsone bevaring kulturmiljø.

Hamar har mange større og mindre områder som er regulert til bevaring gjennom reguleringsplan med bestemmelser. Områder eller enkeltbygg som allerede er vernet, gjennom fredning etter Lov om kulturminner, gjennom nasjonale verneplaner eller gjennom regulering til bevaring etter Plan- og bygningsloven, er vist på plankartet, men er ikke spesielt omtalt i denne rapporten. I enkelte tilfeller er vernede områder likevel beskrevet hvis de inngår som del av et område med verneklasse.

8. SEFRAK

SEFRAK er en forkortelse for SEkretariatet For Registrering Av Kulturminner. Riksantikvaren etablerte i perioden 1975-95 et landsdekkende register over bygninger og rester etter bygninger eldre enn 1900. I Hamar ble også betydningsfulle bygninger eldre enn 1930 tatt med

i dette registret. Mange, men ikke alle, er bevaringsverdige. Som regel skal tiltak på SEFRAK-registrerte bygninger, som ikke gjelder generelt vedlikeholdt, innhente uttalelse hos kulturmyndighetene i forbindelse med søknad om tiltak.

9. Vernekriterier

Identitets- og symbolverdi:

Hamar domkirke fra 1866 tegnet av Heinrich Ernst Schirmer

Kirkebakken med Basarbygningen nederst

Dette kriteriet knytter seg til bygningers og bygningsmiljøers betydning som forutsetning for opplevelse av historisk kontinuitet og lokal gjenkjennelighet. Det å ta vare på kulturminner og lokale tradisjoner vil styrke identitetsfølelsen, noe som igjen er en forutsetning for opplevelse av tilhørighet, trygghet og trivsel. Det er derfor knyttet et sterkt forvaltningsansvar til dette kriteriet. Det dreier seg om vektlegging av markante trekk i bybildet som gjennom lang tid er blitt identifisert med stedet. Eksempler på slike miljøer er Domkirken og Stortorget med Basarbygningen, stasjonsbygningen med Jernbaneparken, Triangelen med Gustav Vigelands fonteneskulptur.

Bygninger kan være bevaringsverdige både hvis de er sjeldne og hvis de er representative for en stilart, en periode, et sosialt sjikt eller en funksjon.

Flere bygninger som utgjør en enhet eller hører til i en større sammenheng, kan gi kunnskap enkeltbygg ikke kan vitne om alene. Enhetlige, sammenhengende bygningsmiljøer kan derfor være viktige. Sammenheng og kontinuitet dokumenteres også i kvartalstrukturen i sentrum. Også åpne plasser og parker kan ha slik bevaringsverdi.

Dette begrepet har med opprinnelighet og ekthet å gjøre. Stor autentisitet betyr at huset er originalt på stedet og lite eller ikke endret. Det er av vesentlig betydning om et sveitserhus er et originalt sveitserhus fra 1880, funkishus fra 1930 eller om det er en kopi fra 2007. Autentisitetsbegrepet forutsetter at det må være en viss mengde originalmaterialer og originale detaljer. Begrepet brukes gjerne i beskrivelse av eldre hus.

Det er en vesensforskjell om man verner et bygg som har vært i bruk i 120 år eller om det er snakk om idealisering og kopiering av tidligere stilpreg. Autentisitet gir kunnskaps- og opplevelsesverdi.

Dette kriteriet dreier seg om verdi av når det gjelder bygningers eller bygningsmiljøers særegenheter. Form, struktur, materialer og detaljer kan i forhold til en arkitektonisk eller kunstnerisk ide være så betydningsfullt utført at bevaringsverdien er høy. Kultivert natur, som hager parker og grøntareal, kan understreke det arkitektoniske uttrykket, og i mange sammenhenger være en forutsetning for bygningers kvalitet og verneverdi.

Oustad mekaniske verksted fra 1937, Østregate 32. Tegnet av Rolf Prag. Bygningen er fredet.

Strandgata 35-37 fra 1851-54

Olav myntmesters gate 31. Etablert 1907

Triangelen, Torggata 63. Tatt i bruk i 1967. Tegnet av Finn Poppe

Representativitet og sjeldenhet:

Miljøskapende og sammenhengende verdi:

Autentisitet:

Arkitektonisk og kunstnerisk verdi:

Samfunns – og sosialhistorisk verdi:

St. Torfinn øyeklinikk, katolsk sykehus, nå åpent fengsel, fra 1930

Skappels gate 2. 1851 Rolf Jacobsens hjem.

Bygnings- eller stilhistorisk verdi:

Støperigården, Welhavens gate 14, jugendstil og også Hamars første leiegård. Tatt i bruk 1915.

Fysisk tilstand og vedlikehold:

Uthus, Sangenvegen 23

Disse kriterier kan brukes om bygninger og anlegg som huser offentlige institusjoner, næringsbygg eller bygg tilknyttet menigheter eller organisasjoner. Sosial boligbygging kan vurderes ut fra disse kriterier, likeledes bygninger som er knyttet til enkeltpersoner eller virksomheter av betydning.

Stilart som er tidstypisk og ellers lite representert. Verdien kan fort reduseres gjennom uheldig fargesetting eller utskifting av materialer og funksjoner. Dette punktet må forstås i vid forstand, og kriteriet kan også i tillegg til bygningsmiljøer omfatte parker, hager, brygger og lignende anlegg.

Fredete eller bevaringsverdige bygninger og miljøer en del av fellesskapets kulturarv og er en del av det som gir Hamar sin egenart. Vedlikehold over tid må til for å holde byggverk og installasjoner i slik stand at fare eller vesentlige ulemper ikke oppstår for personer eller eiendom, og slik at det ikke virker skjemmende i seg selv eller i forhold til omgivelsene.

10. Verneklasser

I kommunedelplanen for kulturminner og kulturmiljø angis tre verneklasser som reflekterer områdenes verneverdi og utvelgelse av enkeltobjekter:

1. Områder med høy verneverdi som kulturmiljø, **Verneklasse 1**. Stor andel bevaringsverdige enkeltbygninger og bevaringsverdig bebyggelsesstruktur som del av kulturmiljøet. Homogent miljø eller betydningsfullt mangfold.
2. Områder med middels verneverdi som kulturmiljø, **Verneklasse 2**. Andelen bevaringsverdige enkeltbygninger kan være noe lavere enn i verneklasse 1 og bebyggelsesstrukturen i mindre grad er gjennomført og homogen. Bare noen betydningsfulle enkeltbygg.

3. Områder med lavere verneverdi som kulturmiljø, **Verneklasse 3**, har en områdekarakter som ønskes bevart i den videre utvikling.

Enkeltbygg i og utenfor verneområdet som er markert gult på kartet har en særskilt kvalitet i forhold til andre i samme område. Denne grensen er vanskelig å trekke, og beror på skjønn i enkelte tilfeller.

Det er av grunnleggende betydning at en også tar med i betraktning hvordan det umiddelbare nabolaget til kulturminneområdet forvaltes. Gjennom en slik vurdering kan en styrkekulturvernet, i motsatt fall kan det forringes gjennom disponeringer i nabolaget.

Det er laget bestemmelser for hver verneklasse og for markerte enkeltbygg i og utenfor verneklasseområdene.

11. Sentrum. Det urbane kulturlandskap

Byplanen som ble tegnet for Hamar i 1848 var basert på dimensjoner som ble vurdert som passende for en middels stor by. Etter Lov om bygningsvesenet av 1845 var 20 alen minste tillatte gatebredde. Dette målet ble valgt, og kvartalene ble 100 x 100 alen. Loven ble styrende for mye av utformingen i byen.

Av hensyn til frisikt skulle gatehjørnene være avkuttet i 5 alens lengde, og av brannvern hensyn kunne bygningene ha maks. 2 etasjer.

Kokeriparken ved bryggeriet

Paviljongen i Hamar park

Den gamle jernbanebrygga

Skibladner ble satt i fart i 1856. Båten har vært bygd om flere ganger

De langsgående gatene, Strandgata, Torggata og Grønnegata, skulle være representative hovedgater med sammenhengende byhus. Porter og gjerder mot gårdsrom skulle fortrinnsvis legges til tverrgatene, som fikk et preg av sekundærgater.

Bebyggelsen i sentrumsområdet er i dag sammensatt og representerer alle tidsperioder og forteller om byens utvikling i perioder med skiftende stilidealer, utbyggingsbehov og muligheter. Det har stor verdi i bybildet at den har bygninger og bygningsmiljø helt fra gjenopprettelsen i 1848. Dette mangfoldet skaper identitet.

Verdivurdering

Hamar sentrum med byplan fra 1848 vurderes å ha høy kulturminneverdi og er plassert i **verneklasse 1**. Byplanens gjennomføring og oppfølging er i følge Riksantikvaren av nasjonal verneinteresse og knytter seg spesielt til kvartalstrukturen i Sentrum og Østbyen. De langsgående gatene, Torggata med parallellgater følger den naturgitte strandlinjen, senere forsterker også jernbanelinjen dette.

Tverrgatene med mjøsgløtt er av stor byplanhistorisk verdi.

Den eldste bebyggelsen og Hamarhusene er tett knyttet til Hamars første byplan. De er viktige å bevare, bl.a. fordi de forteller om rammebetingelsene denne planen satte. I tillegg skal det som er igjen av den opprinnelige bebyggelse, som lå her før byen ble grunnlagt, tas vare på.

Parker, plasser og vegetasjon

har i all tid vært en viktig del av bybildet. Hamars kvartalstruktur har et retningskifte ved Gammelhusbukta som har gitt trekantede parker og byrom.

Kokeriparken el. "Bryggeriparken" ved det gamle nedlagte bryggeriet, Triangelen midt i gågata og Jernbaneparken ved stasjonen. Strandgateparken med sin frodige vegetasjon var opprinnelig hager til de gårdene som lå langs Strandgata, men framføring av jernbanen endret hageanleggene til offentlig parkområde.

Hamar park ble anlagt på Hamar i 1878 og er byens første park.

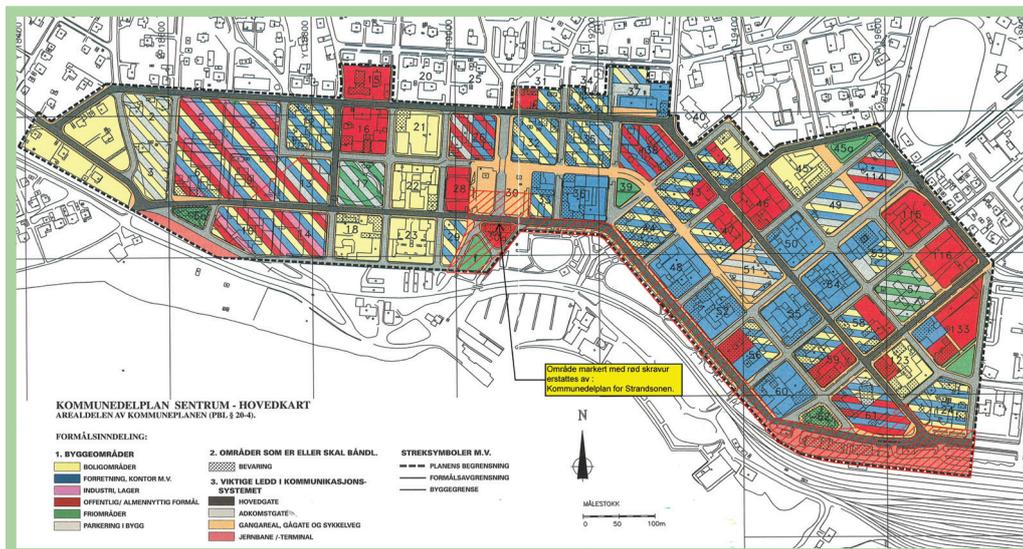
Den ble anlagt som en folkepark, og var et alternativ for byborgere som ikke hadde egne hager. Parken hadde til å begynne med både andedam, restaurant, paviljong, 25 nummererte lysthus, lekeapparater, krocketbaner og tennisbaner. Den var i sin tidlige periode også kjent for sitt dyreliv med ender, kakaduer, påfugler og skilpadder. Andedammen ble fylt igjen i 1972, men rekonstruert i 2010.

Ankerskogen, Disen torg og avtrykket av en planlagt rundkjøring i krysset Nordahl Griegs gate/Løypevegen er etter Sverre Pedersens plan og er tatt med i planen under parker med kulturhistorisk betydning. Bevaringsverdige alleéer og trerekker langs Stangevegen, Parkvegen, på Disen og ellers i sentrum er tatt med. Det er flere små plasser og parker områder med bevaringsverdig furuskog som er av stor verdi, men som ikke er tatt inn i planen.

Sagatun alléen er fredet og skal rehabiliteres over tid.

Bryggene og havneområdet.

Hamar har en lang tradisjon som havn og det var nettopp derfor nye Hamar ble anlagt ved Gammelhusbukta. Den første havna og brygga lå nær dagens jernbanestasjon. Det var tversgående ferdsel over Mjøsa, med korn til kornsiloen om vinteren og melk til melkefabrikken og langsgående trafikk mellom Eidsvold -Hamar spesielt etter at jernbanen østover Hamar - Elverum kom i 1862. Jernbanebrygga som ligger intakt under Brygga 20 (opprinnelig E. Volds konfeksjonsfabrikk, også en tid som politistasjon) vises på kart fra 1881. Skibladnerbrygga vises på kart 1884, mens skråbrygga som er like spesiell vises på kart fra 1904. Alle bryggene er bevaringsverdige.

Kommunedelplan for sentrum gjelder fortsatt

Kommunedelplan for Sentrum ble vedtatt i 14.6.1995 og består av plankart, retningslinjer og bestemmelser, temakart 1 med bestemmelser og to andre temakart. Hovedmålsettingen var og er fortsatt å ”se sentrums rolle i en kulturell og historisk sammenheng, samtidig som det utbyggings- og utviklingspotensiale som er, skal utnyttes på en måte som gir gode livsbetingelser både for mennesker og næringsliv, boende og besøkende.” Kommunedelplanen for sentrum gjelder fortsatt, og vedtak om bevaring og bevaringsmåter gjennom denne planen, er fortsatt gyldige.

I planen fastlegges bl.a. arealbruk, høyder, etasjetall og utnyttelse, og planen skal kunne brukes som grunnlag for byggesaksbehandling direkte, uten at det er nødvendig med regulerings- eller bebyggelsesplan.

Noen områder i sentrum er senere regulert til bevaring mens mange bygninger er avmerket som bevaringsverdige.

I denne kommunedelplanen har vi foreslått et supplement til denne tidligere listen over bevaringsverdige bygninger.

Utfordringer

Det er en stor utfordring å ivareta kulturminneverdiene samtidig som Hamar sentrum skal få utvikle seg som en levedyktig og tidsmessig by. Hamar må forvaltes ut fra sitt mangfold og sin egenart.

Viktige hensyn å ivareta

Noen faktorer er sentrale når det gjelder å ivareta kulturminneverdiene i sentrum:

- Opprettholdelse av sentrumskvadraturen, og dens lesbarhet, uten sammenslåing av kvartaler, overbygging eller stenging av gater. Gjenopprette kvartalstrukturen der den er gått tapt.
- Bygninger, hvis utforming er direkte knyttet til den første byplanen bør bevares.
- Hamars skala og sentrumsbebyggelsens høyde, ligger mye av byens karakter. Ved planleggingen av byen var gatebredden en funksjon av høydene.
- Byens heterogenitet/mangfold skal opprettholdes.

12. Verneverdige områder og enkeltbygg

Det er valgt ut og beskrevet 20 områder innenfor planområdet. Det ble tatt utgangspunkt i områdene som i Temakart for kulturminner og kulturmiljøer til Kommuneplanens arealdel 2005-2016, er avmerket som varsomhetsområder.

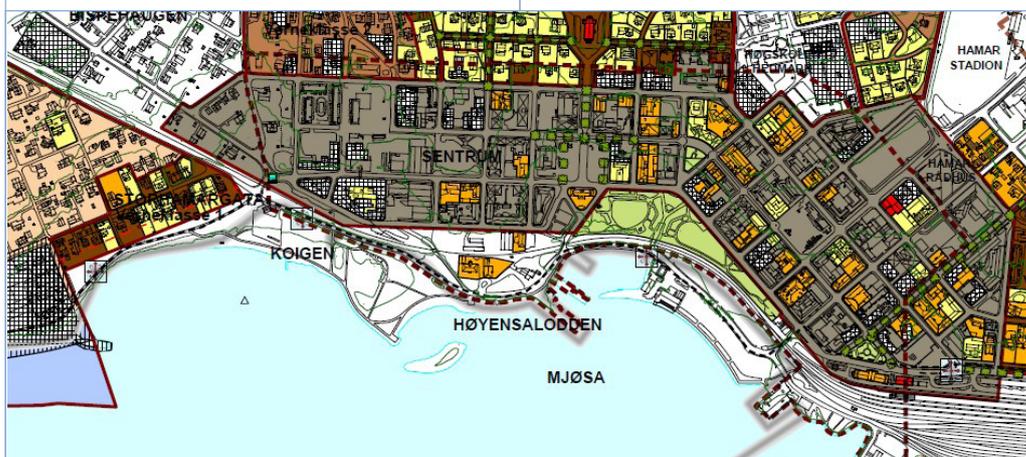
I utvelgelsen av områder og enkeltbygg er vernekriteriene, kapittel 9, lagt til grunn for vurderingene. Der et kulturmiljø synliggjør ett eller flere av Hamars særtrekk, har dette virket forsterkende for verdien.

Domkirkeodden og Nedre Storhamar skiller seg ut som et område med høy kulturminneverdi og dekker et stort spenn. De fleste områdene som behandles i denne planen har vesentlig mindre tidsdybde, noe som har en sammenheng med det nye Hamars relativt korte historie. Noen av områdene er preget av sammensatte funksjoner, som industri og boliger i samme område, mens andre er mer homogene. Størrelsen på områdene varierer også svært mye.

13. Sentrum

Bygninger merket mørke gult er de tidligere vedtatt bevaringsverdige bygninger. Fredede bygninger er røde. Husene/eiendommene med sort/hvit

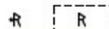
skravur er regulert til bevaring . Alle nye som er foreslått til bevaring er merket lys gule. Se vedlegg og om Gul liste kapittel 31.

TEGNFORKLARING

Vedtatt etter Kulturminneloven

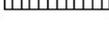
Automatisk fredete kulturminner

Fredete kulturminner, yngre enn 1537

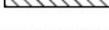

Båndlagt etter lov om kulturminner

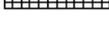
Vedtatt etter Naturvernloven

Båndlagt etter lov om naturvern

Vedtatt etter Plan- og bygningsloven

Regulert til bevaring

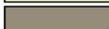

Byggeområder (PBL § 20 - 4, 1. ledd nr. 1)

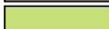
Bevaringsverdige objekter i h.t. kommunedelplan sentrum 1995 og tidligere båndlagte objekter etter PBL. Forslag til nye bevaringsverdige objekter og områder.

Sentrumsområdet (Vemeklasse 1).

Parker med kulturhistorisk betydning

Annet byggeområde med underformål bevaring. Vemeklasse 1

Annet byggeområde med underformål bevaring. Vemeklasse 2

Annet byggeområde med underformål bevaring. Vemeklasse 3

Områder for særskilt bruk eller vern av sjø og vassdrag (PBL § 20 - 4, 1. ledd nr. 5)

Annen særskilt bruk eller vern

Andre signaturer

Planens begrensning

Grense for arealbruksområde

Byggegrense

Byvekstgrense 2011

Grense områder med verneklasse

Hovedturveg Pilegrimsleden

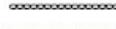
Fredet allé

Bevaringsverdig allé

Steingjerde

Bygrense 1840

Bygrense 1878

Bygrense 1946

Bygrense 1947

Bygrense 1965

Grense Sommerfuglplanen 1925

Eksisterende grensesteiner nedsatt 1878

14. Vestbyen

Vestbyen lå utenfor bygrensen frem til 1878, da deler av området ble innlemmet i byen. Området består stort sett av villabebyggelse med en vesentlig andel eldre bygninger. Eldste bebyggelse ligger særlig på høydedraget langs Vestregate, som er et viktig element i bydelens karakter sammen med furulunden for enden av Vestregate. En grensemerke for bygrensen 1878 står i nordre del av furulunden.

Hamar koperative forretning bygget i 1949 en kombinert forretnings- og boligblokk i 3. etg i Grønnegate 151. Den har ellers størelse som bebyggelsen ellers i sentrum.

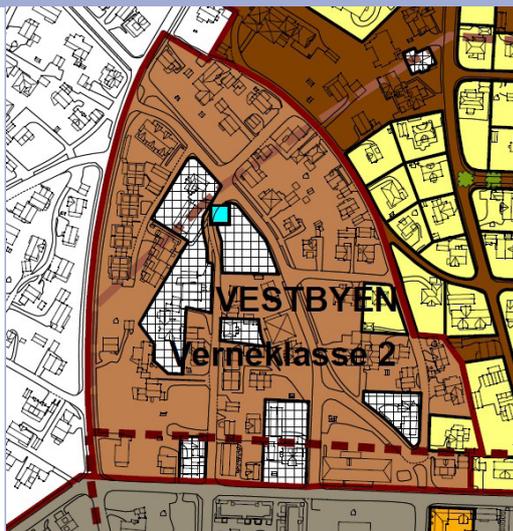
Bays plass har kommet til i nyere tid ved stenging av Bays gate og Sangenvegen mot Grønnegate. Større deler av Vestbyen ble regulert til spesialområde bevaring i 2005.

Verdivurdering

Vestbyen er plassert i verneklasse 2. Området er relativt homogent og har en strøkskarakter som bør bevares. I tillegg er en rekke enkeltbygninger med uthus bevaringsverdige. Bydelen har også fortetting fra nyere tid som ikke er til etterfølgelse. Bays plass mangler adekvat utforming.

Utfordringer

For Vestbyen foreligger det en reguleringsplan av nyere dato. Noen eiendommer er regulert til bevaring, og forholdet mellom vern og mulig utvikling vurderes som avklart. For hele området vil det være en utfordring å ivareta bevaringshensyn i et så sentrumsnært område med utbyggingspress. Parkeringsdekning på egen eiendom viser seg å være vanskelig når boenhetene blir for mange.

Utsnitt av området Vestbyen

Flyfoto Vestbyen

Bays gate 1 fra 1890

Vestregate 32. Tatt i bruk 1899

Furulunden med bygrensesten fra 1978 ved nordre enden av Vestregate

Det er viktig å holde fast ved frittliggende hus med hage som bebyggelsesform av hensyn til skille mellom bybebyggelse og områdene rundt – det sammenhengende grønnere belte rundt sentrum/bybebyggelsen. For hele området vil det være avgjørende for en god bevaring at den enkelte eiendom blir vedlikeholdt på en antikvarisk tilfredsstillende måte.

15. Sagatun med Sangenområdet

Utsnitt av kommunedelplanen

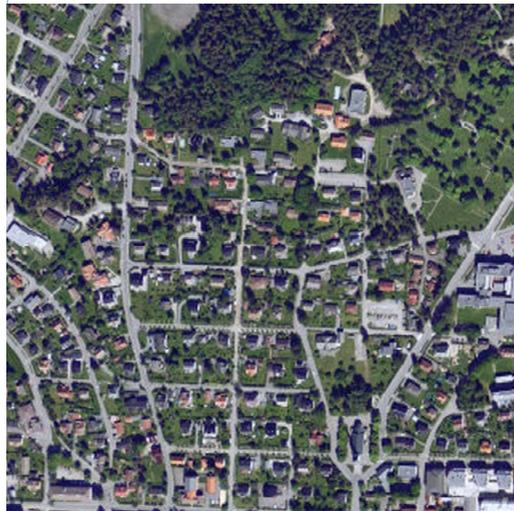

Landets første folkehøyskole, Sagatun, og plassen Aftensangen under Storhamar gård har gitt navn til dette området.

Der skolen ble bygget lå tidligere ”Hamarlyst”, et større forlystelsessted med kjeglebaner og dansesal. De ble bygget utenfor bygrensen for å omgå politimesterens forbud mot dansetilstelninger. Da Ole Bull gjestet Hamar i 1858, var det på Hamarlyst han holdt sine to konserter.

Området ble innlemmet i byen ved grenseutvidelse i 1878. En rekke bevaringsverdige offentlige institusjoner ligger innenfor området: Hamar domkirke (1866) med bispegård og hageanlegg, Hamar krematorium (1936) med furulunden på kirkegårdens vestre område. Kirkegården ble etablert allerede i 1859. Et gravkapell ble oppført i 1886. Kirkegården er utvide flere ganger. Den historiske Sagatun folkehøyskole (1870) med fredede hus, bauta og allé. På Ny-Sagatun folkehøyskole, er hovedbygget regulert til bevaring. Det er nå gjort om til leiligheter. Andre viktige bygninger i området er eiendommen Sangen, bygget som villa i 1898, deretter bl a diagnosestasjon for tuberkulose (1933), nå Hospice Sangen, beliggende på en karakteristisk furubevokst høyde.

Flyfoto Sagatun

Det som imidlertid setter mest preg på området, er villabebyggelsen med detaljrik og individuell utforming og tidstypiske uthus og hageanlegg. Bebyggelsesstrukturen er harmonisk.

Murmester Herman Frang sto sentralt i utviklingen av denne bydelen. Han reiste sin private villa "Frydenlund", kjøpte opp et større område omkring og bygde flere hus for salg og utleie. Dette gjelder bl.a. Høiensalgate 52 og Sangenvegen 33, 34 og 36. En rekke funkisvillaer ved krematoriet fra 1930-årene, er tegnet av arkitekt Rolf Prag.

Verdivurdering

Sagatunområdet er et relativt homogent område med høy verneverdi. Tomtestruktur og bygningsvolumer har et enhetlig preg. Husene er bygget med høy arkitektonisk og håndverksmessig kvalitet, svært mange av dem har høy verneverdi. Husene har ulike uttrykksformer og gjenspeiler arkitektoniske forbilder i forskjellige stilarter. Utformingen av gjerder rundt eiendommene preger helhetsbildet. På Sagatun er stakitt vanlig, og noen steder med brudte hjørner. Det er sterkt karakterdannede og må tas vare på som en del av miljøet. Fler hager er tidstypiske og verneverdige.

Utfordringer

Sagatun er et unikt område med store kulturminneverdier. Bygningene har en størrelse som gjør at de ikke vil være så utsatt for endringsbehov, men med kontorisering og omgjøring til hybelbygg vil parkerings behov øke og hager og gårdsplasser kunne få en ny – og uønsket karakter. Fradeling av tomter vil kraftig forstyrre og redusere den kvaliteten og det balanserte uttrykket i området. Området er i dag under press i form av ønsker om f.eks. garasjeutbygging og mer påkostede hus og hageanlegg. Det er viktig for å ivareta de store verdiene i området at også bevaringsverdige hager og historiske detaljer som opprinnelig materialbruk, vinduer, listverk, andre profiler må tas vare på. Det gjelder også de tidstypiske stakitt gerdene.

Bebyggelsen nord og nordøst for Sagatun folkehøyskole skal ikke tillates påbygd eller fradelt for ny bebyggelse. En bør beholde en åpen karakter inn mot Ankerskogen.

Villa Frydenlund, Høiensalgate 34 fra 1860, tegnet av Herman Frang

Herman og Mix Ankers villa på Sagatun Tegnet av ark. Emil Victor Langlét som også tegnet Stortinget fra 1870

Hus på Sagatun fra 1860

Hamar krematorium fra 1936. Tegnet av Rolf Prag

Heidmanns gate 71 fra 1910

Villaene mellom Furnesvegen, Skolegata og Holsetgata må vernes og beholde sin tidstypiske situasjon og utforming av hus med hage.

Der forholdene ikke ligger til rette for det, bør tomannsboliger eller flerfamiliehus ikke tillates. Dette vil bli å kreve uheldig disponering av hage til parkering for biler.

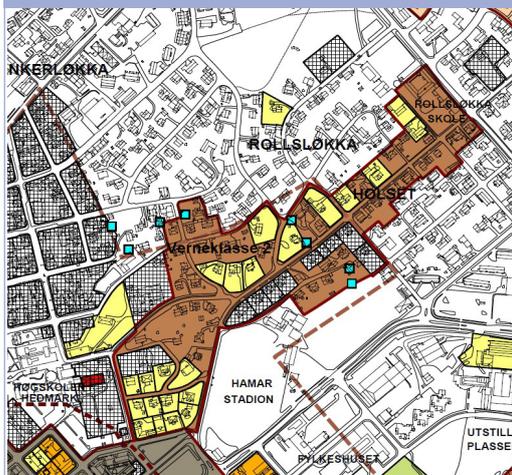
Heidmanns gate 52 fra 1913

Hagen tilhørende Furnesvegen 18 og Bispeboligens hage må ikke bebygges, men utvikles til offentlig parkområde i forbindelse med Domkirken, som trenger rom for å bekrefte sin sakrale monumentalitet.

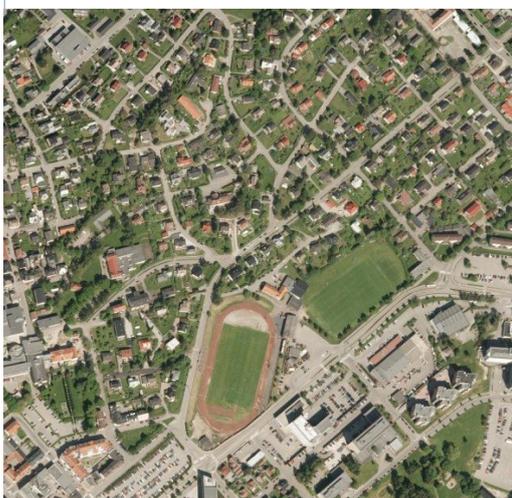
16. Holset, Holsetgata og Rollsløkka

Utsnitt av kommunedelplanen

Holset gård avga grunn til den nye byen i 1849. Selve gården lå utenfor bygrensen frem til 1878. Gården ligger fortsatt på et sentralt høydedrag i bylandskapet. Våningshuset og drengestua står fortsatt og er regulert til bevaring. Holset utviklet seg etter hvert, i likhet med Sagatun og Sangenområdet, til å bli et villaområde rundt sentrum. Rollsløkka er oppkalt etter Jacob Roll, eier av Børstad.

Flyfoto Holset

Verdivurdering

Holset og bebyggelsen langs Holsetgata utgjør i dag et relativt homogent område, preget av villabebyggelse fra ulike perioder av til dels høy kvalitet. Området er plassert i verneklasse 2, men deler av området og mange enkeltobjekter er SEFRAC registrert og både hus og hage har høy verneverdi. I den vedlagte gule listen, er en del enkeltobjekter opplistet. I planen er det ikke endelig tatt stilling til alle eventuelle bevaringsverdige bygninger og bygningsmiljøer.

Utfordringer

Med sin sentrumsnære beliggenhet er Holset utsatt for utbyggingspress knyttet til fortetting. Eksempler på uheldige fradelinger, fortetting og tilbygg/ombygginger finnes det flere av i området. Det er viktig å ivareta områdets særpreg og kvaliteter i forhold til videre utvikling. De mange bevaringsverdige enkeltbygninger må få bevare de historiske detaljene som opprinnelig materialbruk, vinduer og annet. Uthus er en viktig del av bygningsmiljøet og bærer preg av modernismen. Det er av grunnleggende betydning at en også tar med i betraktning hvordan det umiddelbare nabolaget til kulturminneområdet forvaltes.

Gjennom en slik vurdering kan en bekrefte kulturvernet, i motsatt fall kan det forringes gjennom disponeringer i nabolaget.

Det er nylig vedtatt en plan for utbygging av Hamar stadion og noen eiendommer på sørsiden av Holsetgata. Området vest for Lindbergbakken er regulert til bevaring. Boligene langs Findstads gate vil ligge i et utfordrende grenseområde mellom gammelt villaområde og ny bebyggelse.

Uthusene er ofte plasert i eiendomsgrensen ”rygg mot rygg”/med brannmur og skaper gode avskjermet gårdsrom ved inngangsport. Hus og hageanlegg henger sammen. De eldste husene hadde brukshager med nyttevekster. De nyere og større villaene hadde også hageanlegg med prydbusker/trær og lysthus. Gjerder binder sammen strøkskarakteren og opprinnelig utforming må videreføres.

Holsetgata 51 fra 1916

Kincks gate 1 fra 1918

Findstads gate 20 fra 1904, opprinnelig sveitserstil vurderes regulert til bevaring. Steinen som markerer kommunegrensen fra 1878 er innmurt i grunnmur. Stenen er synlig.

17. Østbyen

Utsnitt av kommunedelplan

Flyfoto Østbyen

Norrøna skofabrikk, Falsens gate 12 fra 1898

Sverdrups gate 12 fra 1900

Østbyen ble en del av Hamar ved byutvidelsen i 1878. Bydelen er regulert på samme måte, som det historiske sentrum, med langgater og tverrgater. De danner en sterk og verneverdig kvartalstruktur. Området har alltid hatt en blanding av industri og boliger. Særlig to industrivirksomheter som preget bydelen: Norrøna skofabrikk og Vølund, Hamar metallvare.

Stangevegen var i sin tid hovedadkomst og riksveg med verneverdig, tredobbel allébeplantning fra Stangebrua fram mot stasjonsområdet. En rekke villaer i dragestil og jugendstil lå med fasader mot Mjøsa. De fleste er revet, men Sekkelstens villa i Østregate 53 er bevart. Hamar park ble etablert i 1878 og avgrensner Østbyen i nord.

Den eldste bebyggelsen i området er i dag Villa Fagervik med Fagervikparken og husmannsplassen Snekkersveen.

Verdivurdering

Støperigården fra 1915, tegnet av Christian Reuter, er byens eldste leiegård. På 1930-tallet kom sosial boligbygging med Østregate 53, 102 og 104. I nyere tid er det reist flere bygningskomplekser for eldre beboere i Østbyen. Nå har bydelen derfor en stor andel eldre beboere. Wergelands gate, Welhavens gate og St Olavs gate har bevart et relativt enhetlig preg med sammenhengende boligmiljøer.

For øvrig fremstår bydelen som noe fragmentert. Kvadraturen har imidlertid sin egenverdi, her som i sentrum. Østbyen er plassert i verneklasse 1, og har mange verdifulle og verneverdige eiendommer.

Utfordringer

Dette er en av de eldste bydelene i Hamar, og eldre sentrumsnære områder er utsatt for utbyggingspress og kontorisering i form av modernisering, parkering, ønsker om fradeling, større boliger/hus, garasjer mm.

Ringgatas forlengelse er vist i kommunedelplanen mellom bydelene Østbyen og Briskebyen. En utfordring vil bli å gi den god utforming.

Mange hus i Østbyen var båndlagt til bevaring i forrige kommunedelplan for sørøstre bydeler. De skal i følge kommuneplanen behandles som om de var regulert til bevaring.

Det vil være en utfordring å ivareta områdekarakteren og de eksisterende kvalitetene i dette området, som har en delvis lav utnyttelse i dag og det må påventes press om fortetting. For de bevaringsverdige enkeltbygningene er det viktig å bevare de historiske detaljene som opprinnelig materialbruk, opprinnelige vinduer, belistning og annet.

Godt bevarte hageanlegg og uthus er med på å danne en helhet. Derfor er hageanlegg til tre eiendommer hvor bare hovedhus tidligere har vært båndlagt tatt med i denne planen. Dette gjelder Villa Fagervik, Østregate 72, Wergelands gate 14 og St. Olavs gate 9.

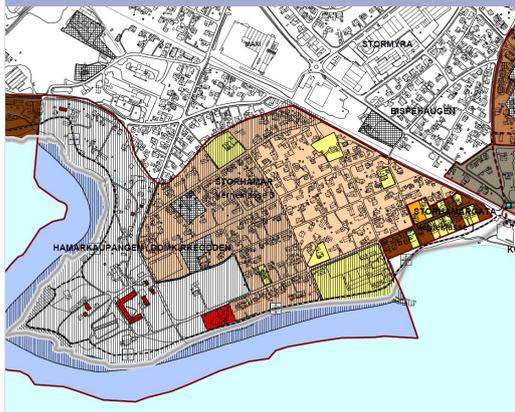
Snekkersveen, Østregate 81 fra 1881. O opprinnelig plass under Disen gård, senere påbygd for å huse representanter fra byens arbeiderbefolkning.

Villa Fagervik, Østregate 72 fra 1868

18. Nedre Storhamar

Utsnitt av kommunedelplanen

Flyfoto Nedre Storhamar og Domkirkeodden

Villa Riise, Storhamargata 126, fra 1934. Tegnet av ark. Korsmo og Aasland

Generasjonsbolig fra 1999, Storhamargata 126. Tegnet av Fosse og Aasen. Byggeskikkpris 2005

Nedre Storhamar er boligområdet sørvest for Dovrebanen mot Domkirkeodden. Innenfor dette området ligger Hamarkaupangen og Domkirkeodden spesielt avmerket. Den sammenhengende strandsonen til og med Ridehuset fra 1901 inngår i dette området. Korskirkeruinen ligger som en øy i det vestre boligområdet. Nedre Storhamar har stor tidsdybde og fremviser et stort og sammensatt kulturmiljø med fornminner og boliger med hager.

De eldste boligene er plassert på de langsgående høydedragene på en slik måte at de naturgitte forutsetningene forsterker eiendommenes kvalitet og egenart.

Hamar har den eneste middelalderkaupangen i innlandet, et kulturmiljø av høy nasjonal verdi, og er fredet. Den er også et viktig turistmål.

Storhamargata 126, "Villa Riise", ble bygget i samsvar med funksjonalistiske strømningene i Europa i mellomkrigstiden. Landskapsarkitekt Karen Reistad har tegnet hageanlegget. Villaen med hage og eget tennisanlegg var den første eiendommen fra denne epoken som er fredet i Norge. Generasjonsboligen på samme eiendom er et godt eksempel på tilpasning til eldre bygninger og landskapets forutsetninger. Den er tildelt Hamar kommunes byggeskikkpris i 2005. Andre enkeltbygninger som er bevaringsverdige, er eiendommen "Telje" i Olav myntmesters gate 51, en stor villa i dragestil og funkisvillaen tegnet av Rolf Prag i Olav myntmesters gate 54.

Boligområdet på Storhamar har en regelmessig bebyggelsesstruktur med klare kvaliteter, men det bærer også preg av å være bygget over en lang periode med skiftende idealer. Ett område skiller seg klart ut: Boligene på strandsiden i Storhamargata 82-92.

De ble tegnet av ingeniør Axel Daniel Halvorsen, som ønsket å bidra til at boligene langs Storhamarstranda skulle få et enhetlig preg. Hageanlegg er på sjøsiden og kommuneplanen har satt klar byggegrense her.

Verdivurdering

Samlet har dette området høy kulturminneverdi. Med Hamarkaupangen og Domkirkeodden har det en meget høy verdi som historisk kulturlandskap.

Boligbebyggelsen langs Storhamargata utgjør et karakteristisk og verdifullt kulturmiljø med enkelte villaer i sveitserstil og er plassert i verneklasse 1. De bevaringsverdige bygningene ligger noe mer spredt i det øvrige området.

Utfordringer

I områdene rundt Domkirkeodden og Hamarkaupangen er det av avgjørende betydning at en unngår nedbygging av åpne arealer og endring av naturgitte landskapsformer, både av hensyn til fornminnene, men også med tanke på evt framtidige utgravninger og tilrettelegging av museumsvirksomhet.

Nedre Storhamar er et attraktivt boligområde. Området er sentrumsnært og preget av fortetting. Dette skjer i så stort omfang at områdets karakter og kvalitet som kulturlandskap er i ferd med å endres.

I kulturminneperspektiv ser man behovet for en helhetlig planlegging. For de bevaringsverdige enkeltbygningene er det viktig å bevare historiske detaljer, som opprinnelig materialbruk, opprinnelige vinduer, belistning og annet. Kompleksiteten i miljøet gjør at det bør vurderes å få utarbeidet en egen reguleringsplan for dette området.

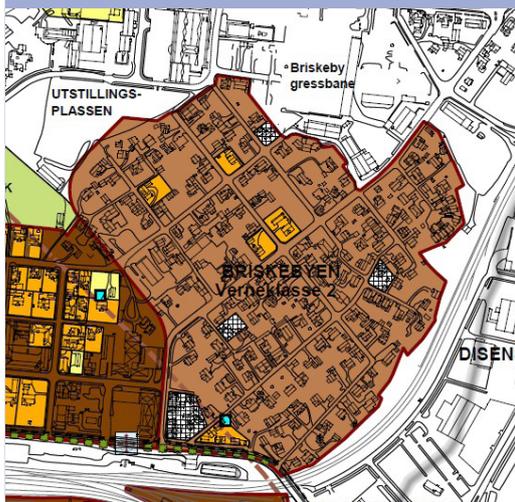
Storhamargata 82 fra 1889

Fra Storhamargata

19. Briskebyen

Utsnitt av kommunedelplan

Flyfoto Briskebyen

Briskebyvegen 4, fra 1910.
”smågårda” er regulert til bevaring

Briskebyvegen 3 fra 1910

Briskebyen var tidligere et område under Disen gård. Her vokste mye brisk eller einer, derav navnet. Frem mot århundreskiftet var det stor byggeaktivitet i Briskebyen, som fortsatt lå utenfor bygrensen. Mange foretrakk å bygge her. Tomtepriser og skatter var lavere, og man slapp unna de strenge bygnings-vedtektene som ble innført i byen etter storbrannene i 1879 og 1880. Nærheten til jernbanen, som ekspanderte stort i denne perioden, gjorde at svært mange av dem som bosatte seg her var jernbanefolk. Mange arbeidet også på Jernstøperiet eller Norrøna skofabrikk. Briskebyen ble den største og mest fortettede bydelen i byggebeltet, en typisk arbeiderbydel. Området har et visst villapreg, men det var vanlig å leie ut annen etasje, og de fleste leide sin bolig. Dyrehold og hagebruk spilte en viktig rolle i mange husholdninger. Ved byutvidelsen i 1946 ble Briskebyen en del av Hamar.

Verdivurdering

Briskebyen fremstår i dag som et relativt helhetlig område. Den lille skalaen og de mange bevarte uthusene gir området særpreg. Området fremstår som forholdsvis autentisk og har høy bevaringsverdi som kulturmiljø. Briskebyen plasseres likevel i verneklasse 2 fordi området skjemmes av en del uheldig utbygging, bl.a. i form av nyere flerfamiliehus med parkeringskjeller og annen nyere foretting med sterk avvikende form og størrelse.

Utfordringer

Bydelen Briskebyen er omkranset av nyere byggeplaner i umiddelbar nærhet. Nybygg og veganlegg vil være av en helt annen karakter og skala bl.a. Ringgatas gjennomføring og evt realisering av byggeprosjekter på Utstillingsplassen. Som et sentrumsnært område vil Briskebyen også med sine egne forutsetninger, relativt lav utnyttelse, mindre boligenheter og behov for istandsettelse av mange bygninger, være svært utsatt for endringer.

Mange av bygningene er ikke bevaringsverdige i seg selv, men har en karakter som slutter opp om bygningsmiljøets organiske og selvgrodde preg. Ringgata forlengelse, sammen med stenging av Brugata for gjennomkjøring gir, godt grunnlag for å dyrke bydelens særpreg som en rolig, småskala bydel. Utfordringen er å utnytte dette potensialet godt nok og finne egnet måte å styre utviklingen inn i ønsket spor. Området kan ifylles/fortettes, men det bør skje i liten skala fortrinnsvis boliger. Det er viktig å ivareta forholdet til gater og gateløp og det organiske preget. Flerfamiliehus og feltutbygging må unngås.

Uthus Briskebyvegen 3

20. Børstad

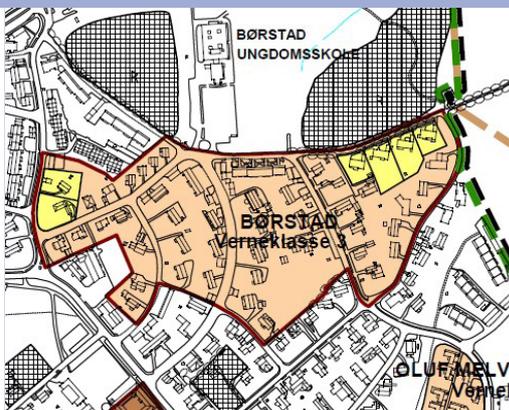
Området har navn etter Børstad gård. Hamar kommune kjøpte 100 dekar av Børstad gård til boligformål i 1954, og planer for området ble utarbeidet.

Verdivurdering

Området er enhetlig og bygningene relativt autentiske. Som kulturmiljø er dette et godt og bevaringsverdig bilde på en tidlig boligbygging i etterkrigsperioden. Området er i verneklasse 3. Det er tidstypisk og representerer derfor en bygningshistorisk verdi. Børstadalléen fra 33-39 er en rekke med i utgangspunktet like eneboliger fra 1958, plasser inntil det åpne kulturlandskapet .

Utfordringer

Det er en utfordring å videreutvikle området samtidig som karakteren fra etterkrigsbebyggelsen bevares. Grøntområdene er også et uttrykk for funksjonalismens idealer, lys og luft. Rekkehus og blokkbebyggelse fra denne tiden utsettes ofte for krav om endringer i form av utvidelser, etterisolering, balkongutvidelser og fargesetting. Det er viktig å lage helhetlige planer og ikke tillate enkeltstående tiltak.

Utsnitt av kommunedelplan

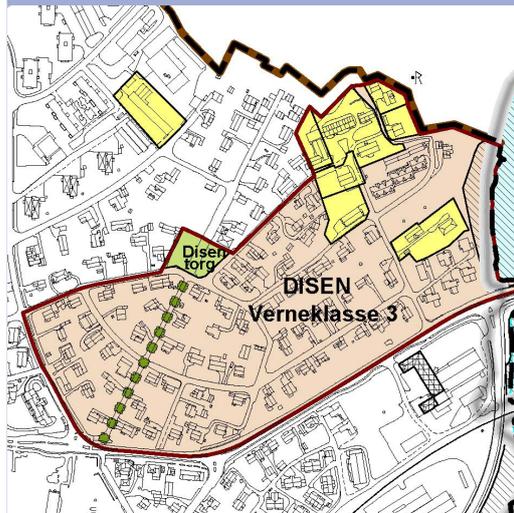
Flyfoto Børstad

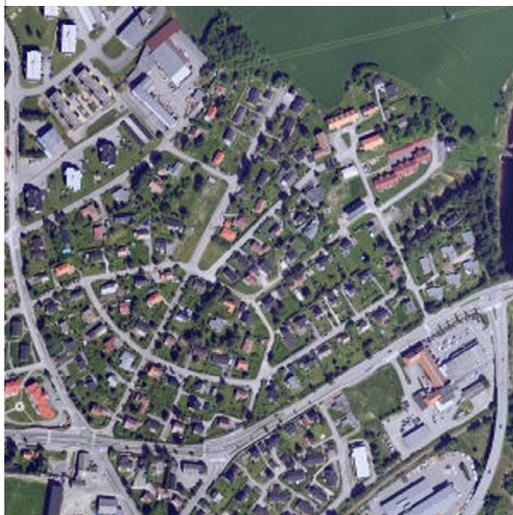
Solvangvegen 1 fra 1952. Hus tegnet av Esben Poulsson, hageanlegg tegnet av landskapsark. Karen Reistad

21. Disen

Utsnitt av kommunedelplan

Flyfoto Disen

Just Brochs gate 13
Hovedbygningen Disen gård fra
1863, senere jernbaneskole

Jernbanemuseet, nå Hedmark
teater

I 1946 ble området Disen, oppkalt etter gården Disen, innlemmet i Hamar kommune.

Raudstua, en svalegangsbygning, er trolig den eldste bygningen på Disen, og kan være fra sent 1600-tall. Hovedbygningen på Disen står fortsatt. Jernbanemuseet på Hamar ble etablert i 2. etg på Hamar stasjon i 1895 og senere flyttet til Disen. Driften av museet fikk et gjennombrudd da tre gamle stasjonsbygninger; Kløfta, Bestum og Ilseng, samt en vognhall, ble flyttet og gjenreist på Disen i 1927. I 1955-56 ble museet flyttet til Martodden.

Disen vestre gård ble Jernbaneskole, nedlagt i 1934. Den gamle gymnsalen ble etter hvert jernbane museum. Hedmark teater og Disen kulturverksted har tilhold på Disen gård fra 1987.

Den siste del av gården ble utparsellert da Disen hageby ble utbygd på 1950-tallet, i alt 38 tomter. Den ble planlagt av Sverre Pedersen og ”bragt i orden” av Rolf Prag. Landskapsarkitekt Karen Reistad lagde beplantningsplanen. Strukturen er bevart med Disenalleen og Disen torg. I øst avgrenses bydelen av Åkersvika naturreservat.

Disenhø ble bygget som villa i 1926 med tilhørende stor hage og uthus.

Verdivurdering

Området Disen er et interessant område i vernekategori 3, men enkelte bygninger har stor kulturhistorisk og bevaringsverdi og er merket gult. Disen gård er et interessant anlegg med stor kulturhistorie.

Disen hageby fremstår som svært homogen, preget av en enhetlig utbygging som i liten grad er endret. Denne har hus og hage høy bevaringsverdi.

Utfordringer

Den viktigste utfordringen for Disen hageby er å ivareta områdekarakteren. Miljøer med småhusbebyggelse fra 50- og 60-tallet har kvaliteter som

representative for sin tid og har bevart sin egenart. Ombygginger og evt fortetting, skal ikke tillates. Deler av området har lav utnyttelse. Ved evt videre utvikling bør det vurderes om elementer fra Sverre Pedersens byplan kan brukes.

Bevaringsverdige bygninger bør ligge slik at det er siktlinjer og åpent rom rundt dem. Tunet på Disen er i ferd med å bli innebygget. Mulige blokkprosjekter i nærområdet gir uheldige opplevelsesverdier og må vurderes nøye opp mot vern av Disen gård med uthus og låve. Ny bebyggelse må utformes slik at kulturminner og miljøer ikke skjemmes. Disen allé er i dårlig forfatning og bør replantes.

Kaserne på Disen gård

Disen allé

22. Lille-Ajer

Området lå frem til 1947 i Furnes kommune. Det var rundt 1. verdenskrig planlagt som en elegant forstad med store villaer og sommerhus. Planen var tegnet av arkitekt Ole Øvergaard, og området ble kalt "Hamarhus landsby".

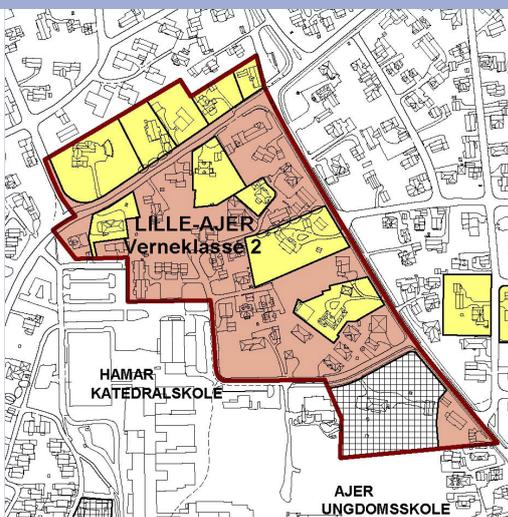
Verdivurdering

Området har en rekke villaer med store hager av høy bevaringsverdi. Flere av de store villaene har bevaringsverdi spesielt i kraft av det arkitektoniske uttrykket. Villaene har hatt flotte hageanlegg med nyttevekster og andre deler små parkanlegg og lysthus, som til dels er beholdt.

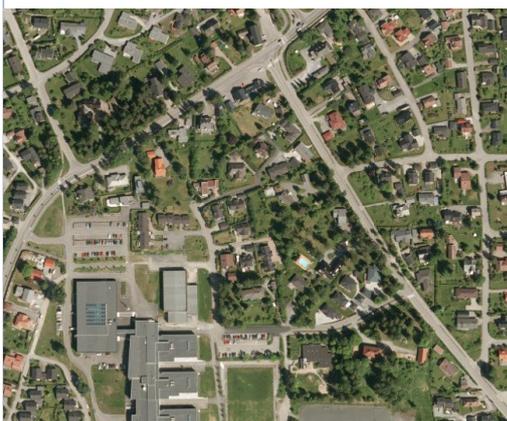
I nyere tid er noen av hagene oppdelt i små boligtomter og deler området er sterkt fortettet uten hensyn til områdets særpreg og kvalitet.

Områdets enhetlige preg er gått tapt srlvom disse praktvillaene fortsatt har sin egen sjarm. Alle nye tiltak må vurderes i forhold til å bevare disse viktige enkeltanleggene.

Området er plassert i verneklasse 2.

Utsnitt av kommunedelplan

Flyfoto Lille-Ajer

Aluvegen 42, "Hamarhus", oppført 1923 for sakfører Stousland. Tegnet av Ole Øvergaard. Hus og hager er regulert til bevaring.

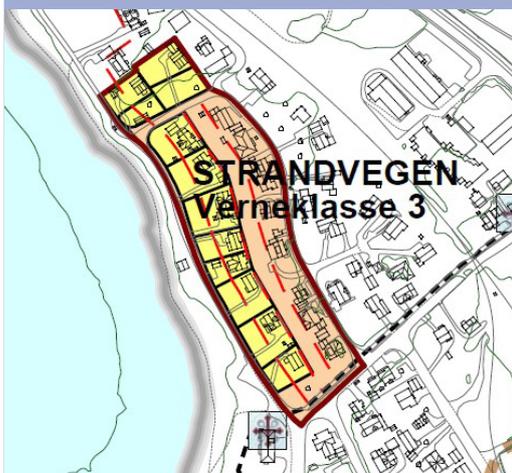
Utfordringer

Områdets særpreg må ivaretas ved å unngå uheldig fortetting og utvikling av enkelte eiendommer.

Villaer som er bygget for å ha luft rundt seg, noe som bør opprettholdes. De er markert som enkeltobjekter. "Hamarhus", Aluvegen 42 er nylig regulert til bevaring. Hagen mot sør er et viktig for kvaliteten i villaen, men er påvirket av tett utnyttet skoletomt og barnehage ved siden av. Også ulik bruk til allmennyttige aktiviteter har stimulert "prosjekter" om utbygging. Dette må ikke tillates, da verneverdien og dagens karakter og kvaliteter vil forsvinne.

23. Strandvegen

Utsnitt av kommunedelplan

Nord for Nystuvegen langs Strandvegen, ligger en rad velholdte boliger som ble bygget som arbeiderboliger for ansatte på K.A. Rasmussens teknisk – kjemiske fabrikk på Martodden. De ble oppført i 1949, er nå til dels ombygget, men har langt på veg beholdt sin autensitet og småhusskala. Byggelinje i husrekken, form og volumer har en sterk karakter som må vernes.

Lengst nord i feltet, på et høydedrag ligger to fritidseiendommer fra 1902, tidstypiske i tømmer. Strandsonen og den åpne furuskogen er med på å gi området særpreg.

Verdivurdering

Boligområdet i Strandvegen har et særpreg, en spesiell historie og er plassert i verneklasse 3.

Skråfoto Strandvegen, mange av boligene ble oppført som arbeiderboliger for bedriften K. R. Rasmussen ca 1950

Utfordringer

Det er viktig å ivareta småskalaformen i dette lille boligområdet mellom stranda og jernbanen. Fradeling på tvers av tomtestrukturen må ikke tillates, og det må vises stor varsomhet med mindre tilbygg og garasje. Bebyggelsesstrukturen må følge byggegrensen.

24. Trekanten. Verksted -og Godsområdet

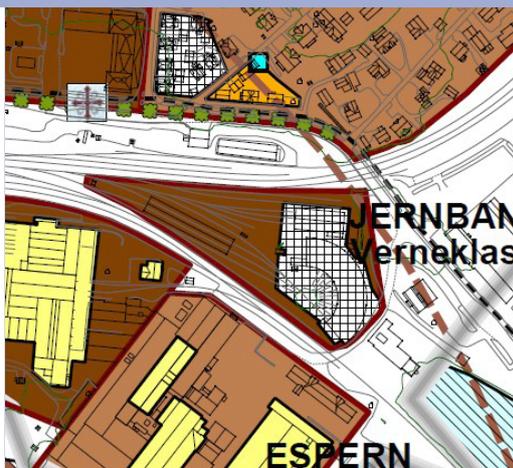
Lokomotivstallene på Hamar er et av få gjenværende miljøer fra damptogenes 100-årige driftshistorie i Norge. Bygningsmiljøet med en rettstall og en ringstall stående ved siden av hverandre utgjør den best bevarte delen av et historisk og tradisjonsrikt driftsbaneanlegg på Hamar. Rørosbanens lokstall fra 1910 og Dovrebanens ringstall med svingskive fra 1916/24.

Av Hamars to lokomotivstaller er Rørosbanestallen den eldste. Første del ble trolig oppført i 1905, med tre spor. Rundt 1910 ble det reist et tilnærmet identisk bygg inntil. Den eldste og nordlige delen av stallen ble revet i 1972, mens bygget fra 1910 fortsatt står. Dette brukes i dag av NSB AS til enklere vedlikehold.

I 1916 sto Dovrebanens ringstall ferdig med plass til 10 lokomotiver og en 20 meters dreieskive utenfor. I 1924 ble stallen utvidet med fire spor, slik at den fikk 14 celler. Både denne og Rørosbanestallen er bygget i teglstein. Etter at NSB trappet ned sin bruk av ringstallen, huser den i dag flere museumslokomotiver.

Lokomotivstallene på Hamar er sentrale i et av de eldste driftsmiljøene som er bevart. Store deler av anlegget fra 1910-24 er bevart med spor, svingskive og teknisk utstyr. Ringstallen er regulert til bevaring i nyere tid.

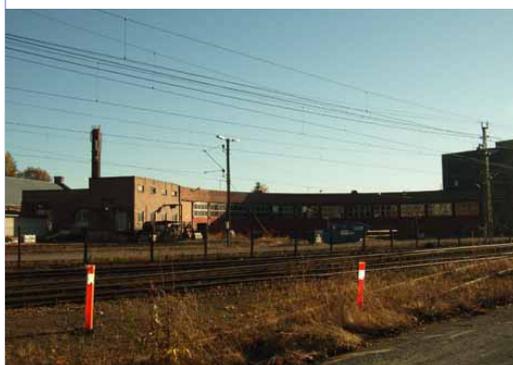
Verkstedområdet er unikt med bla verksteder og traverser, som fraktet vognene til ulike verksteder på en effektiv måte. Sporområdet er også inntakt. Bygningene har av funksjonelle årsaker fått flere tilbygg gjennom tiden. Situasjonen med verksteder på hver side av en stor vogntravers har imidlertid stor grad av den opprinnelige karakter.

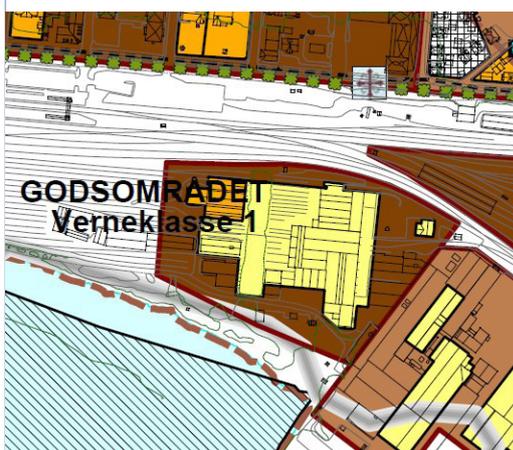
Utsnitt av kommunedelplan

Skråfoto Ringstallen

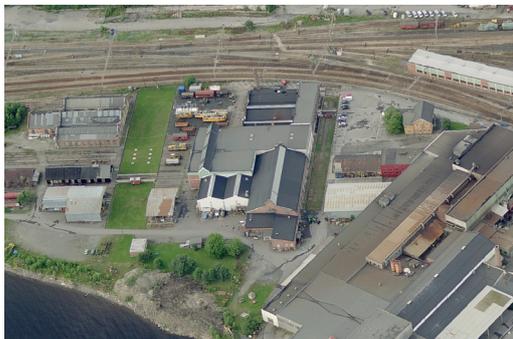

Ringstallen, ferdig i 1914

Utsnitt av kommunedelplan

Skråfoto Godsområdet

Den gamle trehusbebyggelsen på verkstedområdet er ikke vurdert i denne planen.

Verdivurdering

Områdene plasseres i verneklasse 1. Med flere bevaringsverdige bygninger og knyttet til Hamars historie som jernbaneby, er dette et område med høy bevaringsverdi, i samfunnshistorisk sammenheng. Den bygningshistorisk verdien styrkes av et unikt innslag av nygotisk arkitektur. I tillegg til bygningene styrker de tekniske anleggene et helhetlig bevaringsverdig miljø.

Dagens gjenbruk som bl.a. TV-produksjonslokaler viser også hvilken ressurs disse bygningene representerer.

Utfordringer

Området inngår i kommunedelplan for Strandsonen. Den planen er vedtatt som utbyggings- og omformingsområde med høy utnyttelse. Det er en utfordring å ivareta jernbanehistorien og hensynet til opplevelsesverdien av dette miljøet med utvikling av en ny bydel. De mange verneverdige bygningene og tekniske anlegg kan være en ressurs i dette arbeidet. Men det er viktig å ta hensyn til bygningene og miljøets tålegrense for endringer når fortetting vurderes. Vern av sammenhengende bygg og anlegg er ikke til hinder for utvikling. Med god planlegging vil integrering av gammelt i nytt kunne styrke byens egenart og være en god utvikling.

Utfordringen blir å finne en hensiktsmessig bruk av de verneverdige bygningene og anleggene slik at jernbaneverkstedene og de andre bygningene kan bestå og brukes aktivt.

Riksantikvaren og Hedmark fylkeskommune har varslet om fredning på deler av området. Vern avklares gjennom reguleringsprosesser.

Maskin- og lokverksted fra 1899

Hamars andre stasjonsbygning, tilflyttet, opprinnelig sveitserstil. Bør bevares, men kan flyttes innenfor området om nødvendig.

Vognverksted fra 1913

Maskin og lok. verksted fra 1899

25. Espern

Espern er oppkalt etter Aspholmen, en holme som nå er utfylt og landfast. Aspholmen nevnes i Hamarkroniken fra midten av 1500-tallet. Hamar jernstøperi ble grunnlagt i 1895, opprinnelig for produksjon av enklere landbruksredskaper. Allerede ved århundreskiftet ble det produsert lokomotiver her, og etter hvert bl.a. dampmaskiner og luftkompressorer. Bedriften gikk konkurs i 1928 og ble overtatt av Thunes mekaniske verksted, som etter 10 år ville legge ned bedriften. Med statslån og kommunene Hamar, Vang, Stange og Løten som aksjonærer, ble bedriften ”kjøpt hjem” i 1938. I 1959 ble bedriften overtatt av bergensfirmaet Munck AS, som inntil da hadde vært en konkurrent. Munck fornyet produksjonsutstyret og fordoblet produksjonsarealet. Bedriften ble avviklet i 1984. Produksjonen ble videreført i bedriften Furnes- Hamjern SCC as.

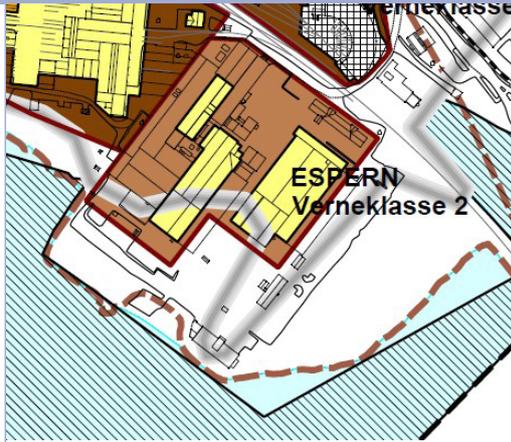
De platekleddede bygningene med spesiellagede vinduer som preger området i dag, stammer fra den første perioden etter at Munck overtok. Tilsvarende vinduer finnes på Muncks anlegg i Bergen og Brasil. Disse vinduene er karakteristiske for 1950-tallet.

Verdivurdering

Espern området er plassert i verneklasse 2. Samlet er dette et kulturmiljø med stor bevaringsverdi. Anlegget har samfunns- og sosialhistorisk verdi og utgjør en viktig del av Hamars industrihistorie. Dagens gjenbruk som bl.a. treningssenter viser hvilke ressurser og muligheter som ligger i disse bygningene. Den nye bruken gir opplevelsverdi i seg selv. Registrering av Hamjernes bygningsmasse i 2011, viser at kun enbegrenset del har verneinteresse.

Utfordringer

Anlegget på Espern er stort og må fylles med funksjoner. Bygningene er imidlertid robuste og kan egne seg til mange formål.

Utsnitt av kommunedelplan

Skråfoto Espern.

Espern, rehabilitert

Området er gjennom Strandsoneplanen og pågående planleggingsprosesser definert som utviklingsområde, og det planlegges vesentlig nybygging. Det er en utfordring å ivareta industrihistorien og hensynet til opplevelsen av miljøet, men gjennom reguleringsplanforslag viser det seg at dette kan løses på en god måte, også for kulturminnemyndighetene.

26. Hvitveisen borettslag, Orion, Sirius og Oluf Melvolds gate

Utsnitt av kommunedelplan

Hvitveisen borettslag er et typisk rekkehusområde fra 1972. Rekkehusene er plassert i firkant rundt et bilfritt tun med lekeplasser og mindre omfangsrige boliger. Tunvirkningen er god og utformingen av husene med inngangspartier fra tunsiden skaper naturlige møtepunkter. Med enkle grep er disse rekkehusene gitt en tett-lav-kvalitet som ikke er så vanlig å ta vare på. Området er karakteristisk for denne perioden. Opprinnelige farger mørke brun er en del av dette. Området er tegnet av arkitekt Arne Børresen.

Skråfoto Hvitveisen borettslag

Verdivurdering

Et gjennomført godt og tidstypisk rekkehusområde med gode miljøkvaliteter. Opprinnelige bygningsvolumer i stor grad og bygningsdetaljer er intakt.

Utfordringer

I et veletablert borettslag vil det nesten alltid forekomme at noen ønsker å utvide sine leiligheter framfor å finne nytt sted å bo. Dette er sjelden tatt med som planlagt mulighet, og løsningsforslagene er ofte individuelle.

Hvitveisen borettslag fra 1972

Det er viktig å kunne standardisere noen typer og muligheter for utvidelse av for eksempel inngangspartier, stuer, verandaer og balkonger, som ikke går utover det helhetlige gode preget på området.

Det som her gjelder Hvitveisen borettslag, gjelder også områder i Orion, Sirius, og Oluf Melvolds gate som er merket verneklasse 3. Dette kan også gjelde andre tilsvarende gruppebyggelser som ikke er spesielt omtalt i denne planen. Individuell fargeendring på hus i Hvitveisen, Oluf Melvolds gate og andre typiske enhetlige borettslag skal ikke forekomme.

Sirius fra 1975

27. Solvang

området lå i Vang kommune inntil kommunesammenslåingen i 1991. Deler av gatenettet er bygd ut i samsvar med Sverre Pedersens Sommerfuglplan.

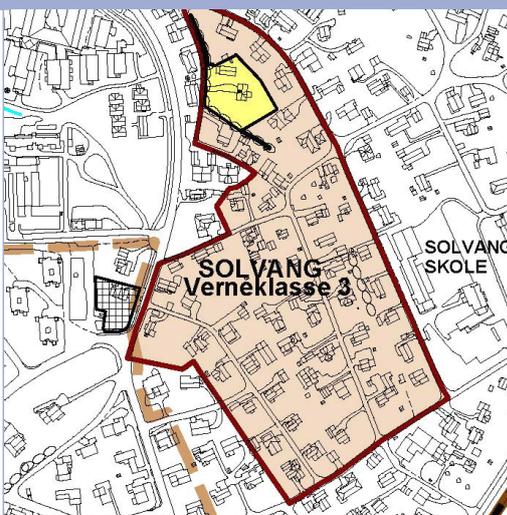
Solvang vokste frem som et boligområde for almuen. Det har mange boliger fra begynnelsen av 1900-tallet med forholdsvis små og enkle hus. Denne småskalabebyggelsen preger området fortsatt. Boligområdet Solvang fremstår som forholdsvis enhetlig og dermed vesentlige kulturmiljøkvaliteter. Enkelte av bygningene er bevaringsverdige i seg selv. Høgli skole ligger i Fribeten 6. Skolen ble bygget i 1865 og var en av Hedmarkens første skolebygg. 1897 ble Solvang skole lenger ned i bakken tatt i bruk. Fra den tid har Høgli skole vært brukt til bolig.

Verneverdier

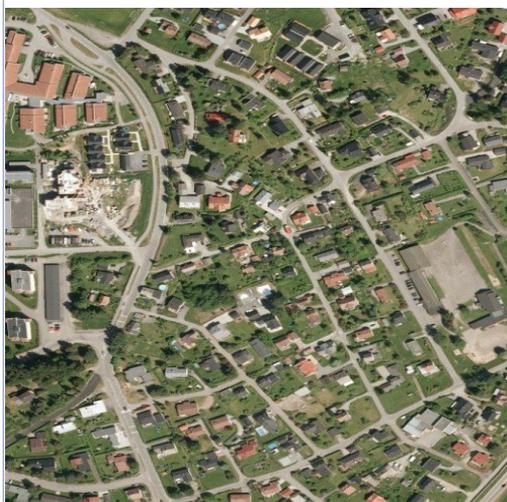
Strøkskarakteren ligger først og fremst i relativt helhetlige preg med eneboliger og relativt store hager. Verneklasse 3.

Utfordringer

Småskalabebyggelsen er svært sårbar for endringer i form av større nybygg og tilbygg. Det er derfor en utfordring å bevare områdets karakter i en tid med økte krav til boligkomfort og boligstørrelse. Ved utbygging viktig å holde bygningsvolumene på et moderat nivå, og å ta hensyn til den variasjon som finnes i dag mht. bygningenes utforming og plassering på tomtene. Feltutbygging og flerfamilieboliger bør derfor unngås

Utsnitt av kommunedelplan

Flyfoto Solvang

Fribeten 6. opprinnelig Høgli skole bygget i 1865, foreslått regulert til bevaring

28. Dalsløkka

Utsnitt av kommunedelplan

Dalsløkka er et område preget av småskalabebyggelse. Dette området ble en del av Hamar kommune i 1946. I karakter, bygningsvolumer og byggestruktur har området noe til felles med Solvang.

Verneverdi

Enkelte bygninger fra begynnelsen av 1900-tallet har bevaringsverdi i seg selv, men i første rekke er det områdekarakteren som er verdt å bevare på Dalsløkka. Verneklasse 3.

Utfordringer

Småskalaen og det varierte preget kan lett bli endret ved utbygging i med økende behov for komfort og boligareal.

Skråfoto Dalsløkka

For å bevare områdekarakteren er det ved utbygging viktig å holde bygningsvolumene på et moderat nivå, og beholde den variasjon som finnes i dag mht. bygningenes utforming, tomtestruktur og plassering på tomtene. Fradeling i "eplehager", feltutbygging og flerfamiliehus skal unngås.

29. Snekkerstufeltet

Snekkerstufeltet ble bygget som medielandsby til De olympiske leker i 1994. Bebyggelsen stod ferdig til skøyte-EM tidlig i 1993.

Utformningen og hustypene er et resultat av en arkitektkonkurranse som Hamar og Omegn boligbyggelag arrangerte. Husene har 3-roms og 5-roms leiligheter i ett eller to plan. Pga OL ble boligene sterkt subsidiert og var svært populære.

Snekkerstufeltet består av trehus. Etasjeskiller er i hulldekkeelementer i betong, som tilfredsstilte lyd- og brannkrav til forlegninger på en utmerket måte. Det var den gang var en utradisjonell måte å bygge på. Området ligger inntil steingjerder som er bevaringsverdige.

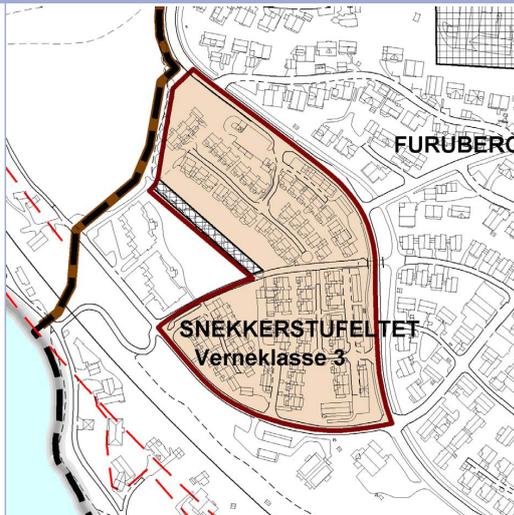
Verdivurdering

Snekkerstufeltet bør bevare sin sterke egenart og er tatt med i kulturminneplanen selv om det er av nyere dato i denne sammenheng.

Bebyggelsen er, ved siden av Vikingskipet og Nordlyshallen, et viktig minne om den delen av olympiaden som ble avholdt i Hamar. Verneklasse 3.

Utfordringer

Tettheten er stor. Det er derfor svært få muligheter for individuell tilpasning og ombygging. Terrasser, verandaer og uteboder er bygget på en god og funksjonell måte, og individuelle endringer og husfarge skal ikke tillates.

Utsnitt av kommunedelplan

Skråfoto Snekkerstufeltet

Husrekke med ulike energiløsninger Tegnet av arkitekt Kai Slagsvold Hekne.

Snekkerstufeltet fra 1993, foto 2007

30. Prestrud

Utsnitt av kommunedelplan

Prestrud ble innlemmet i Hamar kommune ved grenseregulering 1. juli 1947. Arkitektkonkurransen i 1966 ga grunnlag for utforming og regulering av hele Hamar vest, med offentlig vegnett til skole, barnehage, lekefelt, bydelscenter og Mjøsa uten å krysse kjøretrafikk i plan. Boligblokker skulle ikke bygges over 4 etasjer. Store områder ble avsatt til rekkehus. Eneboligtomter ble også regulert inn i samme område.

Skråfoto Presrrud

Reguleringsplanen "Revolverplanen" ble helhetlig gjennomført. Ferdighusfirmaer med eneboliger hadde begynt å få en stor markedsandel på denne tiden.

Endret reguleringsplan i 1981 – slik det ble bygget

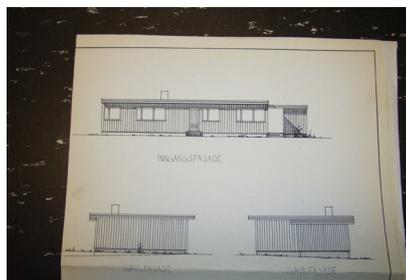
Verdivurdering

Deler av området som As Moelven bruk bygget ut i 1968, har fortsatt sitt karakteristiske preg. Mange hus er utvidet i den opprinnelige stil med flate tak. I det svakt hellende terrenget mot vest har den lave høyden med flate tak stor betydning for utsikt og solforhold. Verneklasse 3.

Utfordringer

Største utfordring er å ta vare på lekeplassene inni kvartalet og at det ikke bør tillates saltak eller andre takoppbygg i den delen av området som fortsatt har sitt opprinnelige preg fra denne pionertiden innen ferdighusproduksjonen.

Moelvenhus fra 1968

Bilde av et typisk Moelvenhus tatt i 2007

31. Gul liste

Hamar kommunes Gul liste er en oversikt over registrerte verneverdige kulturminner og kulturmiljøer foreløpig innenfor byvekstgrensen. I Gul liste er det foreløpig registrert flest bygninger og bygningsmiljøer. I noen områder som for eksempel Briskebyen, Holset og Storhamar er listen mangelfull.

Gul liste gir ikke det fulle og hele bildet av Hamars verneverdier og listen må ikke tolkes dithen at bare registrerte kulturminner- og miljøer har antikvarisk verneverdi. Fullstendig gjennomgang av SEFRAK registrering er pt ikke gjort i Hamar. Holdninger til hva som er verneverdig endrer seg over tid, og listen er derfor i kontinuerlig endring og ajourføres fortløpende, både med tilføyelser og strykninger.

I sin nåværende form foreligger "listen" som database og objektene er tegnet inn på digitalt kartverk. Den er et nyttig og effektivt redskap til informasjon blant annet overfor eiere, tiltakshavere og planleggere.

Ca. 450 er i Hamar eiendommer er per august 2011 oppført på Gul liste. (Da er ikke alle bygninger som er regulert til spesialområde for bevaring medregnet.)

Konsekvensene av å stå på Gul liste avhenger av hvilken vernekategori kulturminnet er plassert i, vist på planen. Vernekategoriene kan synes mange, men kan deles inn i tre hovedkategorier. I tillegg kommer de objektene som er enten formelt fredet eller formelt vernet, reguler til bevaring eller de som er vurdert som bevaringsverdige i denne kommunedelplanen med hensynsone kulturminne og egen bestemmelser.

Forslag om nyoppføringer eller strykninger i Gul liste skal være skriftlig begrunnet og dokumentert. Eiere blir skriftlig informert dersom eiendommen blir oppført i Gul liste, ved større listeføringer benyttes kunngjøringer.

Generelle bestemmelser**§1 Gyldighet**

1.1 Bestemmelsene i denne kommunedelplanen gjelder i tillegg til de vedtatte bestemmelser i Kommuneplanens arealdel, datert 6.4.2005 og ny kommuneplan som vedtas i 2011. Plankarter er en utdyping av denne kommuneplanens temakart for ensartede områder, kulturminner og kulturmiljøer. Arealbruken (bolig, kontor, næring osv.) fremgår av kommuneplanens arealdel og kommunedelplan for Sentrum, datert 14.06.1995.

Bevaringsplan fra 1989 gjelder i sin helhet. Alle bevaringsverdige hus er tatt inn i Gul liste.

1.2 Tidligere vedtatte kommunedelplaner og reguleringsplaner innenfor planområdet opprettholdes. Dersom det er motstrid mellom denne plan og tidligere vedtatte planer, gjelder denne planen foran tidligere vedtak, jfr. pbl. § 20-6. Kulturminneloven gjelder uavkortet innen planområdet. Eiendommer som allerede er fredet, båndlagt eller regulert til spesialområde / hensynsone, skal beholde sin nåværende status.

§2 Generelle bestemmelser

2.1 Planens bestemmelser §3, §4 og §5 gjelder for de områder som er vist på kommunedelplanen, datert Hamar 1.8.2011 og illustrasjon begge senest revidert 5.9.2011 etter kommunestyre 31.8.2011.

Områdene er delt inn i tre klasser:

- Verneklasse 1 gjelder for områder med høy bevaringsverdi
- Verneklasse 2 gjelder for områder med middels bevaringsverdi
- Verneklasse 3 gjelder for områder med strøksverdi
- Hamar sentrum (område for kommunedelplan sentrum).
- For enkeltstående bevaringsverdige bygninger (gule), i og utenfor disse verneklassene gjelder § 5.

2.2 Plankrav:

For tiltak som nevnt i plan- og

bygningslovens § 20-1 og § 20-2, som er i strid med disse planbestemmelsenes § 3-§ 5, kan det ikke gis tillatelse før tiltaket inngår i reguleringsplan. Det skal utarbeides reguleringsplan for alle større tiltak jfr. pbl. § 12-1. De antikvariske forholdene skal vies særskilt oppmerksomhet i planen, og konsekvensene for det helhetlige miljøet omkring eiendommen skal dokumenteres.

Dersom gjennomføring av planen forutsetter riving av eksisterende bygning som det knytter seg kulturminneverdier til, skal det godtgjøres at den samfunnsmessige verdien av det nye tiltaket overstiger de samfunnsmessige ulempene som tap av bygningen som enkeltobjekt og som hele eller deler av kulturmiljøet utgjør. Dokumentasjon skal forelegges for uttalelse fra kulturminnemyndighetene før iverksettelse.

2.3 Verneverdig bebyggelse skal i utgangspunktet ikke tillates endret. Tilbakeføring skal som hovedregel gjøres med grunnlag i historisk dokumentasjon. Tilbygg skal underordne seg hovedbygget i volum og utforming. Tilbygg og/eller ombygging av andre større bygninger og anlegg må sees i en helhetlig arkitektonisk sammenheng og tilpasses omgivelsene.

2.4 For tiltak på SEFRAK – registrerte hus som ikke regnes som vanlig vedlikehold og som er meldepliktig skal kommunen innhente uttalelse fra kulturminnemyndighetene.

2.5 Tiltak på bevaringsverdige bygninger og anlegg (gule) skal forelegges kulturminnemyndighetene for uttalelse før iverksettelse.

Bygeområde med formål bevaring**§3 Felles bestemmelser for områder i verneklasse 1, 2, 3 og Hamar sentrum.**

3.1 Innenfor disse områdene skal bygningenes og strøkets karakteristiske preg videreføres. Dette gjelder bygningvolumer, tomtestruktur, typiske hageanlegg og andre detaljer. Dette gjelder også uthusbygninger, skjul, garasjer og andre mindre tiltak

på eiendommen inkl materialvalg og fargesetting, områdets typiske fargesetting, tradisjoner og bygningenes stilart med mer. Feltutbygging for mer enn to boenheter tillates ikke.

På eiendommer innenfor planområdet, som ikke er avmerket som bevaringsverdige (gule), kan det tillates tilbygg og nybygg, forutsatt at de gis en plassering og utforming som er i tråd med områdets karakteristiske trekk m.h.t. utforming, volum, materialbruk, fargesetting og plassering på tomten. Feltutbygginger og hus for mer enn to boenheter tilates ikke.

Innenfor området som omfatter kvadraturen skal det være en målestokk med hensyn til fasadelengder, detaljering og høyder som understøtter den historiske bebyggelsen.

§4 Bestemmelser for enkeltstående bevaringsverdige bygninger (gule) med tilhørende hage/eiendom og bygningsgrupper i verneklasse 1 og Hamar sentrum.

4.1 På eiendommer med bygninger som er avmerket som bevaringsverdige (gule), er tilbygg, nybygg, riving eller vesentlige eksteriørmessige endringer ikke tillatt uten at eiendommen inngår i reguleringsplan, jfr. § 2.2. Bestemmelsen gjelder også uthusbygninger, skjul, garasjer og andre mindre tiltak på eiendommen.

4.2 Sentrum, med sin opprinnelige kvadratur og åpne gater, skal bevares.

§5 Felles bestemmelser for enkeltstående bevaringsverdige bygninger (gule) med tilhørende hage/eiendom og bygningsgrupper i verneklasse 2 og 3, og for enkeltstående bevaringsverdige bygninger som ligger utenfor sentrum og verneklasseområder.

5.1 På eiendommer med bygninger som er avmerket som bevaringsverdige (gule), er riving, nybygg, eller tilbygg over 20 m² BRA ikke tillatt uten at eiendommen inngår i reguleringsplan, jfr. § 2.2. Forbudet gjelder også uthusbygninger, skjul, garasjer og andre mindre tiltak på eiendommen. Nybygg og tilbygg mindre enn 20 m² BRA kan tillates, dersom de gis en plassering og utforming som er i tråd med de eksisterende bygningenes karakteristiske trekk m.h.t. utforming, volum, materialbruk, fargesetting og plassering på tomten. Bruksareal (BRA) måles i samsvar med Miljøverndepartementets veileder om grad av unytting T – 1459. Kjellerareal regnes ikke med i BRA.

Kulturminner er framtidens hukommelse

For å forstå sin
samtid må man
kjenne historien.
Kulturminner er ikke bare
minner som forteller om
tider som er forbi. Sporene
som generasjonene før oss
har satt, bør også få oss til
å tenke på fremtida.
Hvordan kommer framtidens
nordmenn til å huske oss?
Hvordan ønsker vi at våre
etterkommere skal tenke på
vår generasjon? Og hva kan
vi gjøre for å bevare viktige
avtrykk av vår tid?
Spørsmålet om hva som
identifiserer oss som folk og
nasjon er viktig i arbeidet
med kulturminnevern.

Kulturminister Trond Giske 2009